

Tussentijds rapport

EVENING

April 2021

Thomas van Huizen, Paul Leseman,

Janneke Plantenga, Ora Oudgenoeg-Paz,

IJsbrand Jepma, Heleen Versteegen,

Sanne Appels, Ryanne Francot

Universiteit Utrecht

Sardes

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding.....	6
1.1 Het EVENING-project	6
1.2 Steekproef EVENING-onderzoek.....	6
1.3 Aanpassingen in verband met corona	9
2. Kwaliteit in de voorschoolse opvanglocaties	11
2.1 Observaties met de CLASS Toddler.....	11
2.2 Kwaliteit van type activiteiten	13
2.3 Kwaliteitsverschillen tussen groepen	14
2.4 Corona-invloed tijdens kwaliteitsobservaties.....	14
3. Pedagogisch medewerkers en leidinggevenden.....	15
3.1 Kenmerken van locaties, medewerkers en leidinggevenden	15
3.2 Maatregel urenuitbreiding.....	16
3.3 Activiteiten tijdens de sluiting van de kinderopvang.....	18
3.4 Werkbeleving pedagogisch medewerkers	18
3.5 Activiteitsaanbod.....	19
3.6 Inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers	21
4. Gezinnen en kinderen	24
4.1 Kenmerken van ouders en gezinnen.....	24
4.2 Urengebruik voorschoolse educatie	25
4.3 Metingen van de ontwikkeling van kinderen.....	27
5. Conclusie	29
Literatuur	30
Appendix	32

Voorwoord

De pandemie heeft veel invloed gehad op aanbieders van voorschoolse educatie en het dagelijks leven van gezinnen. Ten tijde van het schrijven van dit rapport werd de tweede lockdown een feit en is de kinderopvang weer grotendeels dicht. De situatie rondom corona heeft ook veel invloed gehad op het EVENING project. In dit rapport willen we u meenemen in de EVENING-dataverzameling in 2020. We presenteren de eerste beschrijvende resultaten van de kwaliteitsobservaties en een aantal bevindingen uit de vragenlijsten die pedagogisch medewerkers en locatie- of regiomanagers hebben ingevuld. We geven een overzicht van de dataverzameling bij de gezinnen; het gaat hier om een eerste verkenning van de steekproef en uitleg over de verschillende kindtaken. We staan uitgebreid stil bij de invloed van corona op de aanbieders van voorschoolse educatie en op het onderzoek. 2020 was in veel opzichten niet representatief. Niet voor kindcentra, niet voor ouders en kinderen, niet voor het onderzoek in het veld. Zodoende willen we er ook op wijzen dat de uitkomsten in dit rapport met voorzichtigheid dienen te worden geïnterpreteerd.

Zonder de welwillende medewerking van veel kinderopvangorganisaties en -medewerkers was de uitvoering van het EVENING-project onmogelijk geweest. Daarom willen wij allereerst onze grote dank uitspreken aan alle pedagogisch medewerkers en leidinggevenden die ondanks de crisis onze observatoren gastvrij hebben ontvangen en de online vragenlijsten hebben ingevuld. Verder willen we graag alle deelnemende gezinnen hartelijk bedanken voor hun tijd en inzet om onze assistenten thuis te ontvangen en hun welwillendheid om mee te werken aan de ouderinterviews. Nadat we onze veldwerkprocedures moesten aanpassen aan de coronamaatregelen, waren ouders meer dan bereid om onze assistenten te helpen bij het afnemen van de taakjes bij hun kinderen. Ook de deelnemende gemeenten willen we bedanken voor hun steun aan het onderzoek en hun bereidwilligheid om informatie te verschaffen over het gemeentelijk beleid omtrent voorschoolse educatie.

Daarnaast zijn wij blij met de inzet en het enthousiasme waarmee het observatoren- en assistententeam door het hele land locatiebezoeken en huisbezoeken heeft afgelegd. We konden jullie weinig zekerheid bieden afgelopen jaar, maar jullie hebben je altijd flexibel opgesteld en begrip getoond voor de situatie. In alfabetische volgorde: Alyza Dikilitas, Kyra El Atiki, Zeynep Gökduman, Anouk Hermens, Loes Hogenkamp, Jessie Jochems, Angela Jong, Marjolein Looijen, Melanie Megens, Claudia Otter, Anna Schouws, Yasemin Sinir, Marlies Smit, Marieke Verhoef, Rivka van der Vlugt, Laura Wielemaker, Lara van der Wielen en Safaa Zkik. Daarnaast willen we onze stagiaires Thirza Ham en Dianne Koudijs van de Universiteit Utrecht bedanken voor hun bijdrage aan dit rapport.

Tot slot bedanken we de NRO Programmacommissie Onderwijsachterstandenbeleid en de betrokken beleidsmedewerkers bij het NRO en het Ministerie van OCW voor de prettige samenwerking.

Samenvatting

EVENING staat voor *Effectstudie Voorschoolse Educatie: een natuurlijk experiment in Nederlandse gemeenten*. Het woord 'evening' (een vorm van het werkwoord "to even") verwijst naar het doel van voorschoolse educatie: gelijke ontwikkelingskansen voor alle kinderen. Om de kansengelijkheid te vergroten investeert de landelijke overheid €170 miljoen extra in voorschoolse educatie. De extra middelen worden ingezet om het urenaanbod te vergroten en de kwaliteit van VE te verhogen. Sinds augustus 2020 bieden alle VE-locaties minstens 960 uur voorschoolse educatie (16 uur per week bij een aanbod van 40 weken per jaar) aan kinderen die een risico lopen op een taal- en onderwijsachterstand (doelgroepkinderen). Daarnaast wordt vanaf januari 2022 ook een urennorm ingevoerd voor de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers in VE om de kwaliteit te verhogen.¹ Een multidisciplinair onderzoeksteam van de Universiteit Utrecht en Sardes voert onderzoek uit naar de effecten van deze maatregelen, met als belangrijkste vragen: *Hebben de maatregelen een positief effect op de ontwikkeling van doelgroepkinderen? Hebben de maatregelen effect op de kwaliteit van het voorschoolse aanbod? En maakt de manier waarop de maatregelen worden uitgevoerd uit voor de grootte van de effecten?*

Het EVENING onderzoek is in april 2019 gestart en loopt door tot en met 2023. Het onderzoek maakt deel uit van een breed monitorings- en beleidsevaluatieprogramma ingesteld door het ministerie van OCW om het onderwijsachterstandenbeleid te evalueren. In dit tussentijdse rapport worden de eerste bevindingen van het EVENING project gepresenteerd. De gegevens waarover wordt gerapporteerd zijn verzameld in 2020. Er moet daarom rekening gehouden worden met de invloed van de coronasituatie. In totaal namen 28 gemeenten en 258 VE-groepen van 53 verschillende aanbieders deel aan het onderzoek.

Kwaliteit in de voorschoolse opvanglocaties

Het afgelopen jaar, in de periode van juni tot oktober 2020, is bij 68 VE-groepen door middel van observaties de kwaliteit van de opvang onderzocht. Hierbij is gekeken naar zowel de emotionele als educatieve kwaliteit van de interactieprocessen in de groepen. De gemiddelde emotionele proceskwaliteit is in alle groepen voldoende tot goed. De educatieve kwaliteit scoort in de midden range en is over het algemeen lager dan de emotionele kwaliteit, maar overwegend voldoende. De resultaten van deze eerste meting zijn vergelijkbaar met het beeld dat geschetst is in andere landelijke en internationale onderzoeken naar de kwaliteit van de kinderopvang. De kwaliteit binnen de groepen varieert met het type activiteiten dat aangeboden wordt. In lijn met andere onderzoeken, vonden we dat de educatieve proceskwaliteit het hoogst was bij gerichte educatieve activiteiten en het laagst bij eet-drink momenten. Tijdens de observaties is ook gevraagd naar de invloed van de coronamaatregelen op de dagelijkse praktijk. Zo bleken de groepen kleiner dan normaal, was er soms minder speelgoed beschikbaar voor de kinderen en mochten de kinderen soms minder zelfstandig spullen pakken of fruitbakjes doorgeven (i.v.m. hygiënemaatregelen).

Mening pedagogisch medewerkers en leidinggevenden over invoering urenuitbreiding

In de periode van april 2020 tot oktober 2020 zijn online vragenlijsten uitgezet, die door 122 pedagogisch medewerkers en 79 leidinggevenden van 118 locaties werden ingevuld. Zo'n 64% van

¹ Staatsblad 2019, 315

de groepen had op het moment van invullen al een VE-aanbod van 960 uur. De meerderheid van de pedagogisch medewerkers was het eens met de stelling dat de ontwikkeling van de peuters met een VE-indicatie wordt versterkt door de urenuitbreiding. Zo zou er meer ruimte zijn voor stimulatie, met name in de vorm van extra taalaanbod in de Nederlandse taal en extra tijd voor begeleiding bij VE-activiteiten. De pedagogisch medewerkers die het oneens met de stelling waren, uitten hun zorgen over de langere dagdelen en vermoeidheid van de kinderen, waardoor de extra uren niet optimaal benut zouden worden. Leidinggevend van locaties die het urenaanbod nog niet hadden uitgebreid, gaven aan dat de grootste knelpunten zaten in de beperkte voorbereidingstijd, al dan niet door de coronacrisis, en de toename van de kosten voor ouders.

Activiteitsaanbod VE

Uit de vragenlijsten kwam naar voren dat zo'n 75% van de groepen minimaal één keer per dag een VE activiteit uitvoert, soms met de hele groep kinderen, maar ook vaak in kleinere groepjes of individueel. In groepen die al een aanbod van 16 uur per week hebben, zijn kinderen vaker bezig met muzikale activiteiten (zoals zingen en spelen met muziekinstrumenten), rekenactiviteiten (zoals ordenen en het tellen van voorwerpen) en spelen kinderen vaker buiten. Ook is opvallend dat groepen met 16 uur voorschoolse educatie significant vaker een VE-activiteit uitvoeren dan de groepen die het urenaanbod nog niet hebben uitgebreid. Aangezien de hoogste educatieve kwaliteit werd geobserveerd bij de gerichte educatieve activiteiten, suggereren deze eerste beschrijvende bevindingen dat kinderen in groepen met een aanbod van 16 uur een inhoudelijk-educatief rijker voorschools aanbod hebben dan kinderen in groepen die geen 16 uur aanbieden.

Inzet pedagogisch beleidsmedewerkers

In dit rapport werpen we een eerste blik op de pedagogisch beleidsmedewerkers, een functiegroep waar nog maar weinig onderzoek naar is gedaan. In lijn met de wettelijke eis is op nagenoeg elke locatie minimaal één pedagogisch beleidsmedewerker (pbm'er) actief. Er bestaan grote verschillen in de mate waarin de pbm'er wordt ingezet op de voorschoolse groepen: de pbm'er wordt soms wekelijks, soms enkele keren per maand (maar minder dan eens per week) en soms minder dan eens per maand ingezet. Bij een kwart van de locaties kiezen ze er voor om de pbm'er méér in te zetten op specifieke groepen, bij met name (geconcentreerde) VE-groepen of op groepen waar meer kwaliteitsverbetering nodig wordt geacht. Het komend jaar zal EVENING verder onderzoek doen naar de rol van deze belangrijke professionals.

Gezinnen en kinderen

Ten slotte beschrijven we gegevens over de eerste 89 geworven gezinnen en kinderen. Hoewel dit slechts een klein deel van de uiteindelijk beoogde steekproef is, geeft de beschrijving van deze groep deelnemende kinderen en gezinnen wel een eerste indicatie voor de variatie die we in onze uiteindelijke steekproef kunnen verwachten. We zien dat veel ouders een migratieachtergrond hebben (zowel niet-Westers als Oost-Europees), dat veel kinderen thuis een andere taal spreken dan het Nederlands, en dat ouders over het algemeen een laag opleidingsniveau hebben. Dit geeft aan dat we binnen het EVENING project de beoogde doelgroep weten te bereiken. Verder hebben we de eerste resultaten van de kindtaakjes en gedragsbeoordelingslijsten onderzocht waarmee we de ontwikkeling van taal, cognitie, zelfcontrole, sociaal-emotionele vaardigheden en gedrag volgen. De meetinstrumenten zijn goed af te nemen, ook bij de jongste kinderen, en hebben een goede meetkwaliteit. Het is nog te vroeg om uitkomsten van de kinderen dieper te analyseren en in verband te brengen met het gebruik van VE, maar deze eerste uitkomsten laten zien dat de meetinstrumenten een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de kinderen kunnen geven.

1. Inleiding

1.1 Het EVENING-project

Sociale ongelijkheid in de ontwikkeling van kinderen manifesteert zich al op jonge leeftijd, ruim voor de deelname aan het primair onderwijs (Leseman et al., 2017; van Huizen, 2018; CPB, 2020). Door peuters met een risico op een onderwijsachterstand beter op de basisschool voor te bereiden, kunnen voorschoolse voorzieningen een belangrijke rol spelen in het creëren van een meer gelijk speelveld. De internationale literatuur laat zien dat voorschoolse voorzieningen vaak een positief causaal effect hebben op kinderen uit relatief kansarme gezinnen (van Huizen & Plantenga, 2018; Garcia et al., 2019; Bailey et al., 2020; De Haan & Leuven, 2020). Nederlands onderzoek (Akgündüz & Heijnen, 2018) laat ook zien dat doelgroepkinderen baat hebben gehad bij de bestuursafspraken met de G37 en de gerelateerde extra financiële impuls in voorschoolse educatie (VE).

Om de kansengelijkheid te vergroten investeert het kabinet €170 miljoen extra in voorschoolse educatie. De extra middelen worden onder andere ingezet om het uren aanbod te verruimen en de kwaliteit van VE te verhogen. Sinds augustus 2020 bieden alle VE-locaties minstens 960 uur voorschoolse educatie (16 uur per week bij een aanbod van 40 weken per jaar) aan kinderen die een risico lopen op een taal- en onderwijsachterstand (doelgroepkinderen). Daarnaast wordt vanaf januari 2022 ook een urennorm ingevoerd voor de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers in VE om de kwaliteit te verhogen.²

Een multidisciplinair onderzoeksteam van de Universiteit Utrecht en Sardes voert onderzoek uit naar de effecten van deze maatregelen, met als belangrijkste vragen: *Hebben de maatregelen een positief effect op de ontwikkeling van doelgroepkinderen? Hebben de maatregelen effect op de kwaliteit van het voorschoolse aanbod? En maakt de manier waarop de maatregelen worden uitgevoerd uit voor de grootte van de effecten?*

Het onderzoek is in april 2019 gestart en loopt door tot en met 2023. Het onderzoek maakt deel uit van een breed monitorings- en beleidsevaluatieprogramma opgesteld door het ministerie van OCW om het onderwijsachterstandenbeleid te evalueren.

1.2 Steekproef EVENING-onderzoek

De steekproef trekking voor EVENING bestaat uit verschillende fasen: eerst is een steekproef van gemeenten getrokken en vervolgens zijn VE-locaties binnen de gemeente benaderd voor deelname. Op de deelnemende VE-groepen worden gezinnen en kinderen geworven. Tabel 1.1 geeft een overzicht van de verschillende typen deelnemers. In de Appendix wordt een overzicht gegeven van de domeinen die worden uitgevraagd of getest.

Gemeenten

Bij het trekken van de steekproef van gemeenten zijn een aantal criteria toegepast. Om redenen van efficiëntie zijn gemeenten met minder dan 20.000 inwoners en/of minder dan 50 doelgroepkinderen volgens het CBS-dashboard niet meegenomen. De kleinste Nederlandse gemeenten (minder dan

² Staatsblad 2019, 315

20.000 inwoners) en gemeenten met een zeer klein aantal doelgroepkinderen (minder dan 50 volgens de 2019 CBS-schatting) zijn daarom uitgesloten. Voor het onderzoek is het ook van belang dat er gedurende de relevante onderzoeksperiode al een redelijke VE-infrastructuur (d.w.z. voldoende VVE groepen) bestaat in de gemeente. Om dat te garanderen hebben we alleen gemeenten meegenomen in de trekking met een voldoende hoog niveau van GOAB-middelen (minimaal €250.000 in 2018 en minimaal €400.000 in 2020). Ook hebben we gemeenten die ontstaan waren door fusies per 1 januari 2019 niet meegenomen, aangezien in deze gemeenten de vergelijking met voorgaand beleid moeilijk of niet mogelijk is.

Binnen de overgebleven groep hebben we gemeenten aselekt getrokken, gestratificeerd naar urbanisatiegraad en regio in het land. Hierbij hebben we de verhouding van aantal doelgroepkinderen in de verschillende type gemeenten en regio's meegewogen. Meer dan de helft van de doelgroepkinderen woont bijvoorbeeld in één van de 37 grootste gemeenten. Daarom is ook een relatief groot aandeel van de G37 gemeenten getrokken. Wanneer gemeenten besloten niet deel te nemen aan het onderzoek zijn er uit dezelfde strata (urbanisatiegraad, regio) aselekt alternatieve gemeenten getrokken.

Tabel 1.1 Overzicht van de deelnemers tijdens dataverzameling in 2020

	N	Opmerking
Gemeenten	28	Van de deelnemende gemeenten komen er 16 uit de G37 (inclusief de vier grootste gemeenten) en 12 uit de kleinere gemeenten.
Deelnemende groepen (locaties)	258 (121)	De aantallen betreffen de deelnemende groepen (locaties) die gezinnen en kinderen werven voor het onderzoek. De 121 locaties vallen onder 53 verschillende aanbieders.
Uitgevoerde observaties	68	In verband met corona hebben observaties maar op een deel van de groepen plaatsgevonden.
Vragenlijst - leidinggevenden	118	Het aantal betreft het aantal ingevulde vragenlijsten (aantal locaties); sommige respondenten geven leiding aan meer dan één locatie. In totaal zijn de 118 vragenlijsten ingevuld door 79 verschillende leidinggevenden.
Vragenlijst - pedagogisch medewerkers	122	In totaal zijn 184 pm'ers benaderd voor deelname. In het rapport worden alleen de 122 respondenten meegenomen die de vragenlijst voor meer dan 50% hadden ingevuld.
Gezinnen en kinderen	89	Bij 89 gezinnen is een onderzoeksassistent thuis langs geweest om de spelletjes te doen met de kinderen en een ouderinterview te houden. In verband met corona hebben er minder huisbezoeken plaatsgevonden.

In 2020 is het onderzoek in bijna 30 gemeenten door heel Nederland gestart. Het onderzoeksteam voert kwantitatief en kwalitatief onderzoek uit in de gemeenten naar het gemeentelijk VE-beleid. In dit onderzoek worden de nieuwe maatregelen in kaart gebracht door relevante beleidsdocumenten te bestuderen en verantwoordelijke beleidsmedewerkers te interviewen. Als aanvulling op de vragenlijst die in september 2019 is uitgezet onder alle gemeenten in het kader van de Monitor

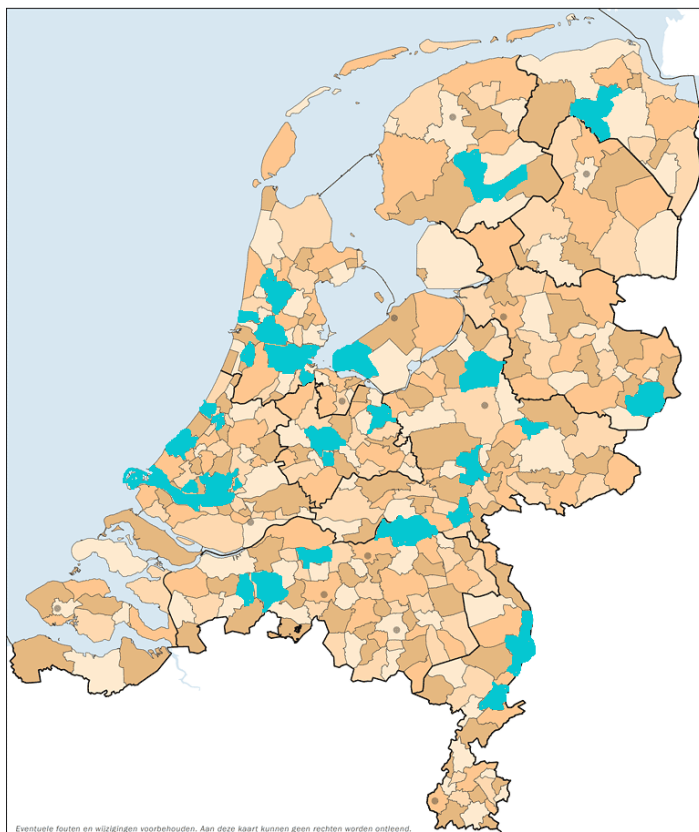
Implementatie en Besteding van het GOAB (2019-2021), heeft het consortium vanaf juli 2020 een aanvullende vragenlijst uitgezet onder de deelnemende gemeenten waarin gevraagd wordt naar het beleid ten aanzien van voorschoolse educatie. Deze vragenlijst richt zich op het aanbod van voorschoolse educatie, de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers en de gehanteerde doelgroepdefinitie.

Aanbieders van voorschoolse educatie

Binnen gemeenten zijn aanbieders van voorschoolse educatie geworven voor deelname aan het onderzoek. Hierbij is rekening gehouden met evenwichtige verdeling naar type aanbieders (o.a. kinderopvang en peuteropvang; lokaal, regionaal, nationaal). In 2020 namen 53 verschillende aanbieders met in totaal 258 VE-locaties in deze gemeenten actief deel. Figuur 1.1 geeft aan hoe de deelnemende groepen verspreid zijn over de verschillende regio's (gemeenten).

Binnen de VE-locaties wordt gedurende de onderzoeksperiode een aantal keer een dagdeel geobserveerd op de groepen om de educatieve en emotionele proceskwaliteit te meten. In hoofdstuk 2 kunt u meer achtergrondinformatie en eerste beschrijvende resultaten vinden over de observaties uitgevoerd middels de CLASS Toddler, een observatie-instrument om de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen te meten. In het jaar 2020 hebben er observaties in een deel van de groepen plaatsgevonden. Daarnaast zullen in 2021 en 2022 nog twee observatierondes plaatsvinden. De laatste observatieronde wordt gepland na de invoering van de landelijke norm voor de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers in VE.

Figuur 1.1 Geografische spreiding van deelnemende EVENING-groepen in 2020

Toelichting: De locaties van de deelnemende groepen bevinden zich in de blauwgroene gemeenten.

Bij de evaluatie van de maatregelen wordt er gekeken naar de manier waarop het VE-ureaanbod wordt aangeboden en hoe de pedagogisch beleidsmedewerker wordt ingezet. Hiervoor zijn het afgelopen jaar vragenlijsten uitgezet onder locatiemanagers en pedagogisch medewerkers over het beleid en praktijk op de groepen en locaties. In 2021 en 2022 zullen hiervoor – afhankelijk van de ontwikkelingen rondom het coronavirus – nog twee persoonlijke interviews plaatsvinden met de locatiemanagers en pedagogische medewerkers. De eerste beschrijvende resultaten uit de vragenlijsten die het afgelopen jaar zijn ingevuld kunt u terugvinden in hoofdstuk 3 van dit rapport. In de Appendix staat een kort overzicht met de kernconcepten uit alle vragenlijsten.

Gezinnen

Bij de kinderen meten we met speelse taakjes hun ontwikkelingsniveau aan het begin en aan het eind van hun voorschoolse periode. We richten ons op de brede ontwikkeling van het kind op het gebied van Nederlandse taalvaardigheid, geheugen, zelfcontrole, gedrag en motoriek (zie ook de Appendix voor een kort overzicht per domein). In hoofdstuk 4 kunt u meer informatie terugvinden over de gebruikte meetinstrumenten. Daarnaast wordt tijdens de afspraak met de deelnemende gezinnen een persoonlijk interview afgenomen met de ouders waarin we hen onder andere vragen stellen over hun bezoek aan de voorschool, het gebruik van de aangeboden (extra) uren VE, activiteiten die plaatsvinden in de thuissituatie, en een aantal achtergrondgegevens van de gezinnen. Om de aanbieders zoveel mogelijk te ontlasten, wordt het onderzoek in principe bij kinderen en ouders thuis uitgevoerd, niet op de VE-locaties.

1.3 Aanpassingen in verband met corona

Sinds het begin van de coronacrisis heeft het onderzoeksteam een aantal aanpassingen doorgevoerd in het onderzoeksprotocol, om zo te kunnen garanderen dat de RIVM-richtlijnen te allen tijden nageleefd worden. Hieronder geven we een kort overzicht van deze aanpassingen.

VE-aanbieders

De kwaliteitsobservaties zouden in eerste instantie plaatsvinden in het voorjaar van 2020. In verband met de coronacrisis zijn deze observaties een aantal maanden uitgesteld. In overleg met de VE-aanbieders heeft een deel van de observaties plaatsgevonden kort voor de zomervakantie (juni, juli 2020) en een deel kort na de zomervakantie (september, begin oktober 2020). Tijdens deze observaties hebben de observatoren zich gehouden aan de geldende maatregelen van dat moment (o.a. het houden van gepaste afstand, hygiënemaatregelen, en in overleg het gebruik van mondklappers). Om ervoor te zorgen dat de observatoren niet langer dan noodzakelijk op de VE-aanbieders aanwezig zijn, werd alle informatie betreffende de observaties telefonisch doorgenomen en per email bevestigd door de groepen.

Verder zijn de persoonlijke interviews met de locatiemanagers/leidinggevenden en pedagogisch medewerkers voor het jaar 2020 omgezet in online vragenlijsten. Tevens zijn deze vragenlijsten vanaf juli 2020 breed uitgezet onder alle deelnemende groepen aan het EVENING-onderzoek, ongeacht of de kwaliteitsobservatie bij hen al had kunnen plaatsvinden. Zo kon er waardevolle informatie verkregen worden over de periode voorafgaand aan de landelijke invoering van 960 uur voorschoolse educatie.

Huisbezoeken

Op het moment dat Nederland vanaf half maart 2020 in lockdown ging, zijn alle afspraken met gezinnen afgebeeld en uitgesteld. In deze periode is een aantal aanpassingen gedaan aan de huisbezoeken, om te garanderen dat deze in het vervolg op een veilige manier kunnen plaatsvinden. Zo moesten de assistenten het door het onderzoeksteam opgestelde coronaprotocol volgen: assistenten houden gepaste afstand van de ouders, houden zich aan de hygiënevoorschriften en bellen voorafgaand aan de afspraak de ouders, om na te gaan of ouders en kinderen gezond zijn. Indien de assistenten lichte gezondheidsklachten hebben wordt de afspraak eveneens afgezegd of overgenomen door een andere assistent. Alle assistenten hebben een pakket met schoonmaakmaterialen meegekregen om hun handen te kunnen desinfecteren, al het materiaal (speelgoedmaterialen en laptop) te kunnen reinigen na elke afspraak, en hebben allen een bluetooth toetsenbord gekregen om voldoende afstand te kunnen houden van de kinderen tijdens de testafname.

Om de tijd die assistenten bij ouders thuis zijn te kunnen verkorten, kregen ouders de keuze om het interview op een ander moment, via beeldbellen of telefonisch, te laten plaatsvinden. De meeste ouders hebben tot nu toe echter de voorkeur voor een interview bij hen thuis. In de periode juni tot en met september 2020 heeft in overleg met de ouders een aantal huisbezoeken plaatsgevonden waarin de assistenten zich hielden aan bovenstaande voorschriften.

Tweede lockdown: pauzering dataverzameling

Gedurende de eerste lockdown (maart-eind mei 2020) hebben we de dataverzameling bij zowel de aanbieders als de huisbezoeken tijdelijk stopgezet. Vanaf oktober werden de landelijke maatregelen wederom aangescherpt en heeft het EVENING team besloten, na overleg met het Ministerie van OCW, om de dataverzameling weer volledig stil te leggen. Het was niet meer verantwoord om bij gezinnen langs te gaan en zo extra contact-momenten te creëren. Ook wilden we niet bijdragen aan de druk op de kinderopvang en wilden we ook de verantwoordelijkheid nemen voor ons team van onderzoeksassistenten. De geplande afspraken met zowel gezinnen als VE-aanbieders werden afgezegd. Niet veel later werd een harde lockdown aangekondigd.

Zodra de maatregelen weer versoepeld worden en er meer rust komt binnen de sector, zal de dataverzameling weer worden opgepakt. Dan zal contact opgenomen worden met de ouders om met hen te bekijken of we een afspraak kunnen inplannen voor een huisbezoek. Indien ouders de voorkeur hebben voor een andere locatie, dan wordt gekeken naar de mogelijkheden hiervoor. We streven naar een nieuwe meetronde van de kwaliteit van de VE-aanbieders en het uitzetten van de vragenlijsten/interviews in het late voorjaar van 2021, maar afhankelijk van de coronasituatie wordt uitgeweken naar najaar 2021.

2. Kwaliteit in de voorschoolse opvanglocaties

Om de kwaliteit binnen de voorschoolse opvanglocaties te meten, is gebruik gemaakt van het instrument Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler. Dit is van oorsprong een Amerikaans observatie-instrument dat ontwikkeld is om de interacties tussen pedagogisch medewerkers en kinderen binnen voorschoolse voorzieningen te beoordelen. In de Verenigde Staten wordt dit instrument al veelvuldig gebruikt om de proceskwaliteit van voor- en vroegschoolse opvanglocaties te meten en ook in Europa wordt dit instrument steeds vaker gebruikt. In Nederland wordt de CLASS onder andere ingezet bij de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK; www.monitorlkk.nl). De CLASS werd ook gebruikt in het pre-COOL onderzoek. De CLASS is gebaseerd op ontwikkelingstheorieën en onderzoeksbevindingen die ervanuit gaan dat interacties tussen jonge kinderen en volwassenen van primair belang zijn voor de ontwikkeling en het leren van kinderen (Hamre et al., 2007). Het instrument wordt vaak ingezet als basis voor verbeteringen in de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers en leerkrachten.

2.1 Observaties met de CLASS Toddler

Voor het EVENING-project zijn het afgelopen jaar kwaliteitsmetingen gedaan bij 68 voorschoolse opvanglocaties, in de periode van juni tot oktober 2020. Er zijn bij elke opvanglocatie drie verschillende observatierondes geweest; tijdens een *gerichte activiteit*, een *vrij spelmoment* en een *eet- en drinkmoment*. Het CLASS observatie-instrument meet de kwaliteit van de interacties tussen pedagogisch medewerkers en kinderen aan de hand van twee overkoepelende domeinen: 1) *emotionele kwaliteit*, bestaande uit de dimensies positieve sfeer, negatieve sfeer, sensitiviteit, kindperspectief, gedragsregulering; 2) *educatieve kwaliteit*, met de dimensies faciliteren van ontwikkeling, kwaliteit van feedback en taalstimulering. Elke dimensie krijgt een eigen score toegekend op een schaal van 1 tot 7, waarbij 7 de hoogst mogelijke score aangeeft. De score op emotionele en educatieve kwaliteit wordt berekend door het gemiddelde te nemen van de bijbehorende dimensies.

In Tabel 2.1 zijn de gemiddelde scores, de standaarddeviaties en de score range van de geobserveerde kwaliteit weergegeven op twee verschillende niveaus. De linkerkant geeft de gemiddelde kwaliteit van de verschillende VE-groepen weer. Aan de rechterkant wordt de gemiddelde kwaliteit van de observatiecycli binnen een groep weergegeven. Dit verwijst naar de drie verschillende activiteiten die binnen elke voorschool geobserveerd zijn. De gemiddelde scores zijn vergelijkbaar tussen en binnen de groepen, maar de spreiding binnen de groepen is veelal groter dan de spreiding tussen de groepen. De verklaring hiervoor is dat de kwaliteit binnen de groepen varieert met het type activiteiten dat aangeboden wordt.

De CLASS Toddler scores kunnen geclassificeerd worden als laag (onder de 3), midden-voldoende (tussen de 3 en 5) en hoog (boven de 5) (Slot et al., 2019). Uit Tabel 2.1 kan worden opgemaakt dat de emotionele kwaliteit zoals geobserveerd met de CLASS Toddler in de midden tot en met hoge range valt. Er is gemiddeld sprake van een hoge mate van positieve sfeer en een negatieve sfeer ontbreekt vrijwel in de meeste groepen. De pedagogische medewerkers laten een midden tot hoge mate van sensitiviteit zien en zijn in staat om het gedrag van de kinderen in de groep op een goede manier te begeleiden. De mate waarin de pedagogisch medewerkers uitgaan van de interesses, motivaties en perspectieven van kinderen in haar interacties, het kindperspectief, scoort weliswaar

iets lager, maar nog steeds in de midden range. Op alle dimensies van de emotionele kwaliteit zijn er hoge beoordelingen gegeven en op geen enkele dimensie is een lage score toegekend.

De educatieve kwaliteit scoort in de midden range en deze score is over het algemeen lager dan de emotionele kwaliteit. Ook is de variatie in educatieve kwaliteit tussen de verschillende groepen groter. De score op het stimuleren van taalontwikkeling tijdens interacties is vergelijkbaar met de score op de gemiddelde educatieve kwaliteit. De activiteiten die pedagogisch medewerkers aanbieden om het leren en de ontwikkeling te ondersteunen worden hoger gescoord. De kwaliteit van de feedback is echter relatief laag maar scoort gemiddeld wel in de midden categorie. Alleen op de dimensies faciliteren van ontwikkeling en stimuleren van taalontwikkeling zijn er ook hoge scores toegekend, terwijl op alle dimensies lage scores zijn toegekend aan enkele VE-groepen.

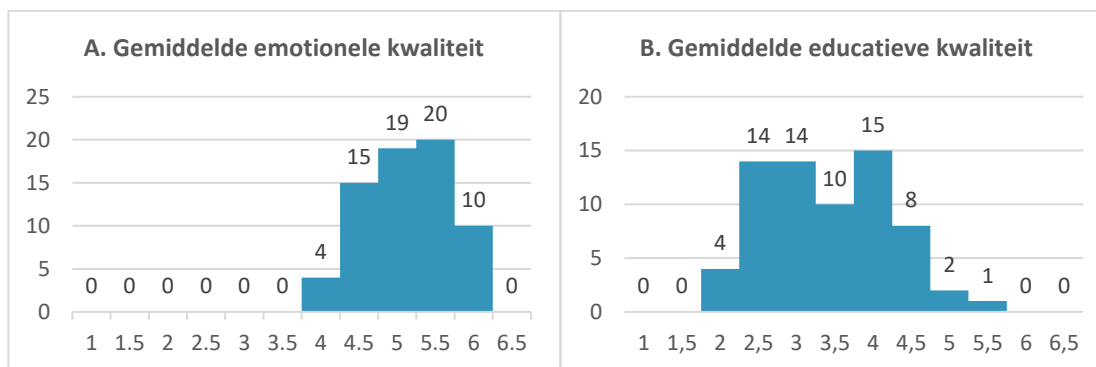
Tabel 2.1 Geobserveerde kwaliteit. Eenheid: Groep (links) en observatiecyclus (rechts).

	Groepen (N=68)			Observatiecycli (N=204)		
Structurele kenmerken tijdens de observatie						
	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	5.00 – 15.67	9.45	2.80	1.00 – 16.00	9.45	3.25
Aantal volwassenen	1.00 – 3.00	1.91	0.45	1.00 – 3.00	1.91	0.56
Kind-staf ratio	2.00 – 11.67	5.17	1.65	1.00 – 14.00	5.17	1.94
CLASS emotioneel						
	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	4.00 – 7.00	5.57	0.69	3.00 – 7.00	5.57	0.90
Negatieve sfeer (R)	5.67 – 7.00	6.84	0.31	5.00 – 7.00	6.84	0.40
Sensitiviteit	3.33 – 6.33	5.17	0.67	3.00 – 7.00	5.17	0.91
Kindperspectief	3.00 – 6.00	4.37	0.76	1.00 – 7.00	4.37	1.24
Gedragregulering	3.33 – 6.00	4.87	0.72	2.00 – 7.00	4.87	0.96
<i>Gemiddelde emotionele kwaliteit</i>	4.13 – 6.13	5.36	0.51	3.20 – 6.80	5.36	0.63
CLASS educatief						
	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren ontwikkeling	2.33 – 6.00	4.11	0.81	2.00 – 7.00	4.11	1.08
Kwaliteit feedback	1.33 – 5.67	3.16	0.91	1.00 – 6.00	3.16	1.06
Taalstimulering	1.67 – 6.00	3.60	0.94	1.00 – 6.00	3.60	1.07
<i>Gemiddelde educatieve kwaliteit</i>	2.11 – 5.56	3.62	0.81	1.67 – 6.00	3.62	0.93

Figuur 2.1 geeft de verdeling van de CLASS scores weer. Volgens de standaard CLASS classificering scoren de VE-groepen wat betreft emotionele kwaliteit in de midden-hoog range. Alle scores van emotionele kwaliteit zijn boven de 4 en de meeste scores (72%) boven de 5, met een paar groepen met een score van 6 of hoger. De scores voor educatieve kwaliteit zijn lager; in ongeveer een kwart van de groepen is er sprake van een lage educatieve kwaliteit en in de meeste groepen (69%) valt de score in de midden range. Echter, omdat in nagenoeg alle nationale en internationale studies de scores van educatieve kwaliteit lager liggen dan de scores voor emotionele kwaliteit is het de vraag of voor beide domeinen dezelfde benchmark gehanteerd zou moeten worden. Een vergelijking met andere studies gebaseerd op CLASS Toddler is daarom zinvol. In Tabel 2.2 zijn resultaten van eerdere grote landelijke onderzoeken opgenomen. Wanneer de CLASS scores van de EVENING groepen worden vergeleken met de CLASS scores uit de LKK metingen valt op dat de gemiddelde emotionele kwaliteit iets lager is in de huidige steekproef en dat de gemiddelde educatieve kwaliteit iets hoger

is. Wanneer we de scores voor educatieve kwaliteit vergelijken met internationale studies is de score van de EVENING groepen ook relatief hoog. Zo liggen de CLASS scores voor educatieve kwaliteit van Vlaamse en Deense voorschoolse voorzieningen liggen onder de 3 (Hulpia et al., 2016; Bleses et al., 2019). De scores in de huidige steekproef zijn redelijk vergelijkbaar met een representatieve studie naar het Amerikaanse Early Head Start (5.3 voor emotionele kwaliteit en 3.45 voor educatieve kwaliteit) (Bandel et al., 2014).

Figuur 2.1 Verdeling van de emotionele en educatieve kwaliteit (CLASS scores)

Tabel 2.2 Overzicht van CLASS Toddler scores bij verschillende studies

Studie	Voorziening	Jaar	N	Emotionele kwaliteit		Educatieve kwaliteit	
				M	SD	M	SD
EVENING	Voorschoolse educatie	2020	68	5.36	0.51	3.62	0.81
LKK (Slot et al., 2019)	Kinderdagopvang	2017-2019	67	5.73	0.66	3.14	0.78
	Peuteropvang	2017-2019	99	5.72	0.45	3.52	0.52
	KOV en POV	2017-2019	166	5.69	0.46	3.37	0.69
Pre-COOL (Leseman & Slot, 2013)	Kinderdagverblijven	2011	122	5.36	0.72	3.06	0.89
	Kinderdagverblijven	2012	97	4.97	0.95	2.63	1.01
	Peuterspeelzalen	2011	149	5.37	0.75	3.46	0.98
	Peuterspeelzalen	2012	121	5.08	0.86	3.09	0.98

2.2 Kwaliteit van type activiteiten

Er zijn drie verschillende typen activiteiten geobserveerd bij de CLASS-observatie: het eet- en drinkmoment, vrij spel en een gerichte activiteit. Deze gerichte activiteit is opgesplitst in een educatieve gerichte activiteit (denk aan een kringgesprek of voorlezen) of een creatieve gerichte activiteit (denk aan een knutselmoment). Van alle geobserveerde activiteiten is ongeveer een gelijk percentage geobserveerd. Bij de gerichte activiteit is te zien dat de gerichte educatieve activiteit meer voorkwam dan de gerichte creatieve activiteit; zie Tabel 2.3. Verder laat de Tabel zien dat de emotionele kwaliteit het hoogst is bij de gerichte creatieve activiteit. Dit wordt gevolgd door het vrij spel, de gerichte educatieve activiteit en als laatste het eet- en drinkmoment. Verder is de educatieve kwaliteit het hoogst bij de gerichte educatieve activiteit en het laagst bij het eet- en drinkmoment. Deze bevindingen zijn vergelijkbaar met de bevindingen van de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (metingen van 2017-2019; Slot et al., 2019). Aangezien er relatief weinig creatieve gerichte activiteiten geobserveerd zijn (n= 15) moeten deze resultaten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Tabel 2.3 Geobserveerde emotionele en educatieve kwaliteit afhankelijk van type activiteit.

Activiteit	%	Emotionele kwaliteit		Educatieve kwaliteit	
		M	SD	M	SD
Eten/ drinken	34.3	5.27	0.60	3.40	0.89
Vrij spel	31.4	5.47	0.62	3.61	0.92
Educatief	27.0	5.32	0.69	3.90	0.97
Creatief	7.4	5.51	0.58	3.69	0.83

2.3 Kwaliteitsverschillen tussen groepen

We hebben de kwaliteit vergeleken tussen een aantal verschillende soorten VE-groepen. Zoals eerder gemeld gaat het nog om kleine aantallen en zijn ook de omstandigheden bijzonder. Ook moet benadrukt worden dat mogelijke verschillen niet geïnterpreteerd kunnen worden als effecten van beleid. In de eerste plaats zijn er kleine verschillen in groepen die nog geen en al wel een aanbod van 16 uur per week hadden ten tijde van de meting: groepen die al een aanbod van 16 uur hadden scoren wat hoger op emotionele en educatieve kwaliteit, maar de verschillen zijn relatief klein en statistisch insignificant. Ten tweede hebben we groepen vergeleken waar kinderen starten vanaf 2.5 jaar en groepen waar kinderen al vóór de leeftijd van 2.5 jaar kunnen starten met VE. Er is nagenoeg geen verschil in educatieve kwaliteit tussen deze groepen. De emotionele kwaliteit is hoger in groepen met een startleeftijd van 2.5 jaar (3.8 versus 3.6), maar dit verschil is niet significant.

2.4 Corona-invloed tijdens kwaliteitsobservaties

Vanwege de coronasituatie is de dagelijkse praktijk op de VE-locaties er anders uit gaan zien. Ouders mochten vaak de school niet in en soms werden breng- en haaltijden aangepast. Maar ook de dagelijkse praktijk op de groepen zelf was soms veranderd. Om hier rekening mee te houden is er een extra vraag gesteld op het observatieformulier waarin gevraagd werd naar opvallende zaken of veranderingen vanwege het coronavirus. Dit zijn opmerkingen die de pedagogisch medewerkers van de geobserveerde groepen zelf gemaakt hebben. Uit deze vraag zijn drie zaken naar voren gekomen die misschien een rol zouden kunnen spelen bij de uiteindelijke kwaliteit van de voorscholen.

Allereerst gaven een aantal voorscholen aan minder speelgoed en materialen beschikbaar te hebben of te gebruiken vanwege het coronavirus, om zo verspreiding tegen te gaan. Hierdoor werden de kinderen wat meer beperkt met wat zij gingen doen tijdens het vrije spel, waardoor ook leer- of interactie mogelijkheden tussen pedagogisch medewerkers en kinderen mogelijk minder waren. Ten tweede mochten de kinderen tijdens het eet- en drinkmoment het fruit niet meer zelf pakken uit de grote schaal, maar werd er aan iedereen een individueel bakje gegeven of moesten de kinderen zelf een broodtrommeltje van thuis meenemen. Hierdoor zou er lager gescoord kunnen worden op emotionele kwaliteit, met name betreffende de aandacht voor het kindperspectief en de autonomie van het kind. Als laatste waren er vanwege meer zieken en thuisblijvers kleinere groepen op de voorscholen en peuterspeelzalen, en kwamen er minder nieuwe (jonge) kinderen wennen op de groep. Dit zou invloed op de kwaliteit kunnen hebben aangezien de pedagogisch medewerkers nu meer tijd hadden voor ieder individueel kind. Tijdens de observaties worden ook het aantal kinderen en pm'ers gemeten. In vervolgrapportages zullen we nagaan of dit een rol heeft gespeeld.

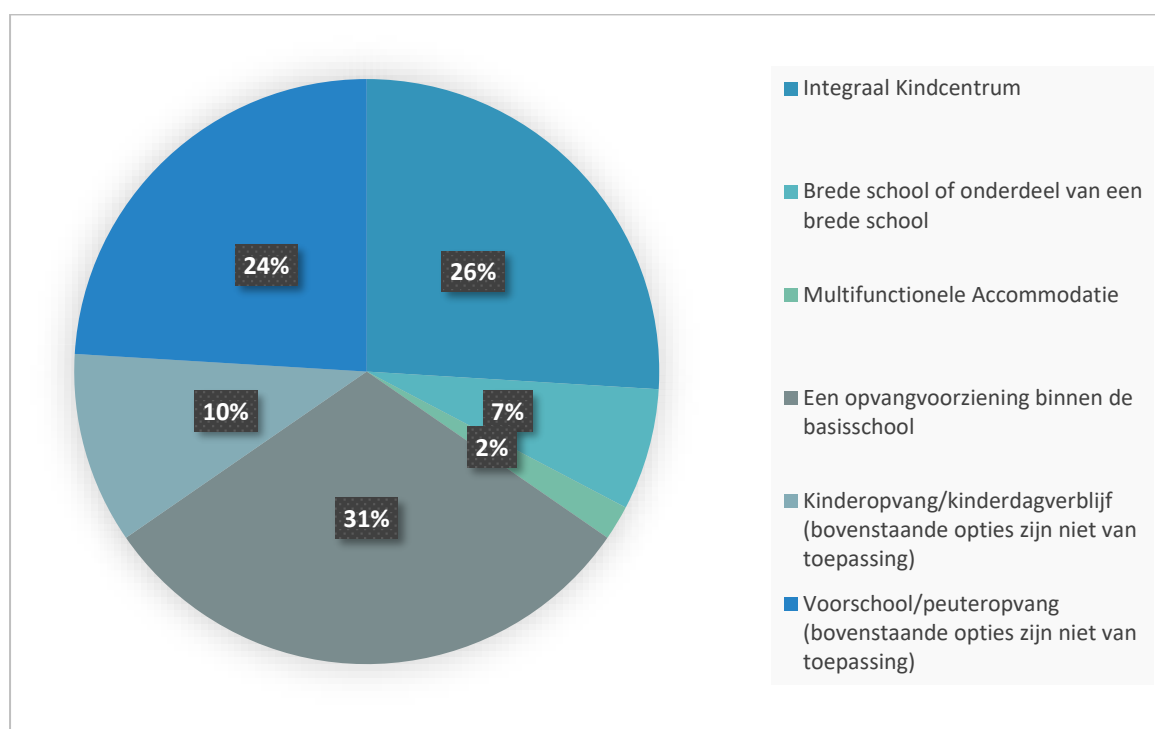
3. Pedagogisch medewerkers en leidinggevenden

In verband met de coronacrisis zijn de persoonlijke interviews met de pedagogisch medewerkers en leidinggevenden voor de meting van 2020 omgezet in online vragenlijsten. Deze vragenlijsten zijn uitgezet van april tot oktober 2020. In totaal zijn pedagogisch medewerkers van 184 groepen benaderd voor het invullen. Alleen de gegevens van de pedagogisch medewerkers die de vragenlijst minimaal voor de helft hebben ingevuld, zijn hier meegenomen (n=122). Verder hebben 152 verschillende locaties vragenlijsten voor de leidinggevenden gekregen en zijn de gegevens van de leidinggevenden van 118 locaties (met vaak meerdere EVENING-groepen) meegenomen in deze rapportage.

3.1 Kenmerken van locaties, medewerkers en leidinggevenden

De meeste deelnemende locaties waren een opvangvoorziening binnen een basisschool (31%), onderdeel van een integraal kindcentrum (26%) of een aparte voorschool/peuteropvang locatie (24%), zie Figuur 3.1. Verder werd op 30% van de VE-locaties ook een kinderdagverblijf aangeboden, bij 17% was er ook een (kortdurende) opvanggroep zonder VVE-programma en op 30% van de locaties werd ook buitenschoolse opvang aangeboden.

Figuur 3.1 Verdeling naar type opvanglocatie

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers en leidinggevenden welke een EVENING-vragenlijst hebben ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de pedagogisch medewerkers is ongeveer 45 jaar en de werktijd per week is gemiddeld 24 uur. De hoogst afgeronde opleiding van de pedagogische medewerkers zijn MBO-3 (33.3%), MBO-4 (23.9%) en HBO (32.8%). De gemiddelde werkervaring van de pedagogisch medewerkers in deze steekproef is 17 jaar.

Het afgeronde opleidingsniveau van de leidinggevenden ligt hoger, waarbij een meerderheid van de leidinggevenden (58.6%) een HBO-opleiding heeft afgerond, en 21.8% een post-HBO of WO opleiding. De gemiddelde werkervaring in de kinderopvang is bijna 16 jaar. Verder is naar de precieze functie van de leidinggevenden gevraagd. Twee derde van de leidinggevenden gaven aan dat zij locatiemanager waren van de desbetreffende locatie, 15% van de leidinggevenden was een bestuurder vanuit de centrale organisatie. In sommige gevallen was de vragenlijst ingevuld door iemand in een andere leidinggevende/coördinerende functie, zoals de (meewerkend) directeur of de VVE-coördinator.

Tabel 3.1 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers en leidinggevenden

Achtergrond pedagogisch medewerker	N	%	Range	M	SD
Leeftijd	121		21-65	44.84	11.16
Werkdagen	122		1-5	3.66	0.94
Werktijd in uren	121		8-40	23.51	6.94
1-16	22	18.1			
17-32	89	73.6			
≥33	10	8.3			
Hoogst afgemaakte opleiding (1-11)	117		3-11	6.79	1.84
MBO-3	39	33.3			
MBO-4	28	23.9			
HBO	40	34.2			
Overig	10	8.6			
Werkervaring in kinderopvang in jaren	122		1-38	17.12	8.97
0-9	24	19.6			
10-19	40	32.8			
20-29	48	39.3			
30-40	10	8.2			
Achtergrond leidinggevenden	N	%	Range	M	SD
Hoogst afgemaakte opleiding (1-11)	79		5-11	8.63	1.60
MBO-3 en 4	14	18.0			
HBO	45	57.7			
HBO-post	13	16.7			
WO	6	7.7			
Werkervaring in kinderopvang in jaren	79		1-40	15.90	10.49
0-9	25	31.6			
10-19	28	35.4			
20-29	14	17.7			
30-40	12	15.2			

3.2 Maatregel urenuitbreiding

Sinds augustus 2020 dienen alle VE-locaties 16 uur per week VE aan te bieden aan kinderen die een risico lopen op ontwikkelings- en leerachterstanden (doelgroepkinderen). De online vragenlijsten zijn vanaf april 2020 uitgezet, vóór de landelijke invoering van de 16-uursmaatregel. Sommige gemeenten en aanbieders hebben al langer een aanbod van 16 uur per week (960 uur gedurende de gehele voorschoolse periode), bijvoorbeeld vanaf 1 januari 2020. Andere gemeenten en aanbieders moesten de maatregel nog invoeren op het moment dat de vragenlijst is ingevuld door de pedagogisch medewerkers en leidinggevenden.

Zo'n 64% van de groepen had op het moment van invullen al een VE-aanbod van 960 uur; 36% van de groepen had nog geen aanbod van 960 uur voorschoolse educatie volgens de pedagogisch medewerkers. Leidinggevend en gaven aan dat voor zo'n 50% van de locaties het aanbod sinds januari 2019 is veranderd, waarbij de meeste locaties per 1 januari 2020 het aanbod hebben verruimd.

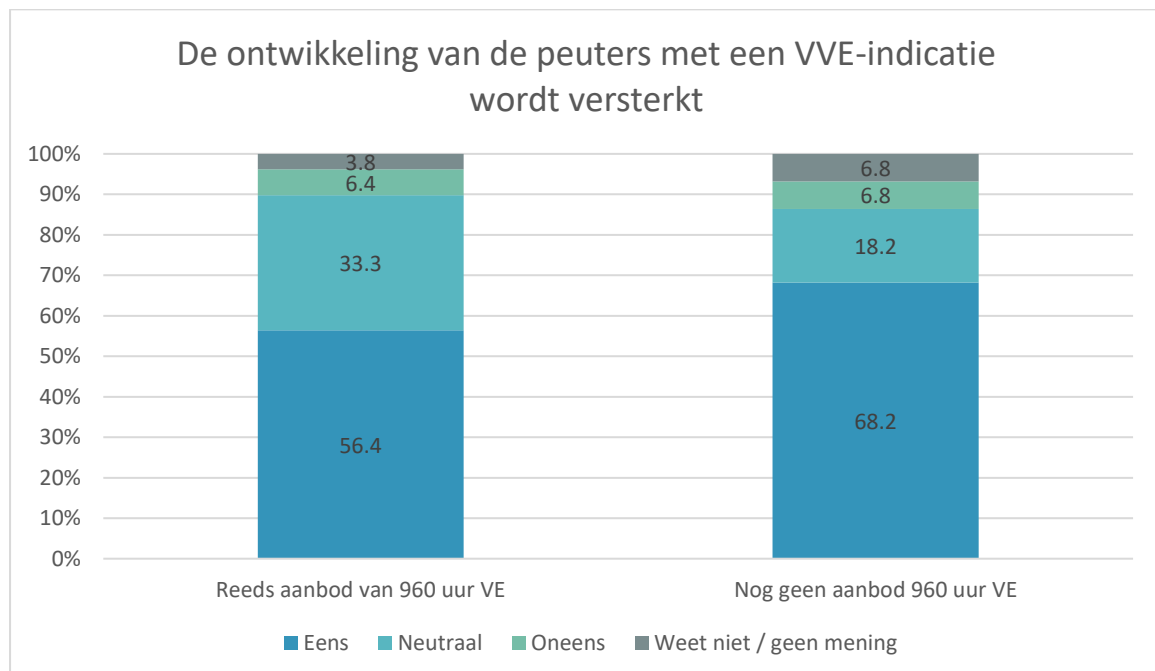
Aan de pedagogisch medewerkers die in groepen werken waar op het moment van invullen al een VE-aanbod van 960 uur was, is de volgende stelling voorgelegd: Welk effect ziet u van de invoering van 960 uur voorschoolse educatie voor peuters met een VVE-indicatie? "De ontwikkeling van de peuters met een VVE-indicatie wordt versterkt". De meeste medewerkers (56.4%) gaven aan het eens te zijn met de stelling; een klein deel van de medewerkers (6.4%) was het oneens met de stelling. De overige medewerkers waren neutraal (33.3%) of hadden geen mening (3.8%).

Pedagogisch medewerkers die het eens waren met de stelling gaven aan dat er door de urenuitbreiding meer ruimte is om de ontwikkeling van de kinderen te stimuleren. Met name het extra taalaanbod in de Nederlandse taal en de extra tijd voor begeleiding en VE-activiteiten worden vaak genoemd als positief effect van de urenuitbreiding. Ook werd regelmatig genoemd dat de langere dagdelen meer structuur en rust in de groep brengt.

Daartegenover gaven pedagogisch medewerkers die het oneens waren met de stelling vaak aan dat de dagdelen nu te lang zijn voor de kinderen. Aan het einde van de dagdelen (met name in de middagen) zijn de kinderen vaak erg vermoeid, waardoor die uren niet optimaal benut kunnen worden om de ontwikkeling van de kinderen te stimuleren.

Aan de pedagogisch medewerkers die in groepen werkten waar op het moment van invullen nog geen VE-aanbod van 960 uur was, is de volgende stelling voorgelegd: Welk effect *verwacht* u van de invoering van 960 uur voorschoolse educatie voor peuters met een VVE-indicatie: "De ontwikkeling van de peuters met een VVE-indicatie wordt versterkt". De meeste medewerkers gaven aan het eens te zijn met de stelling (68.2%); slechts een klein deel van de medewerkers (6.8%) was het oneens met de stelling. De overige medewerkers waren neutraal (18.2%) of hadden geen mening (6.8%).

Figuur 3.2 Uitkomst stelling "De ontwikkeling van peuters met een VVE-indicatie wordt versterkt"

Aan de leidinggevendenden werd gevraagd naar eventuele knelpunten bij het realiseren van 960 uur VE op hun locatie. De vier meest voorkomende knelpunten bij de locaties die nog niet het urenaanbod hadden verruimd ten tijde van de vragenlijst zijn:

1. Beperkte voorbereidingstijd in verband met de coronacrisis (79%);
2. Beperkte voorbereidingstijd algemeen (58%);
3. Toename van de kosten voor de ouders (47%);
4. Slaapbehoefte van peuters (waardoor peuters bijv. geen middagdagdeel kunnen deelnemen) (37%).

Dit laat zien dat de coronacrisis bij veel aanbieders extra uitdagingen heeft gecreëerd bij het realiseren van 960 uur VE.

3.3 Activiteiten tijdens de sluiting van de kinderopvang

We hebben aan de leidinggevendenden gevraagd hoe de groepen tijdens de eerste sluiting vanwege de coronacrisis contact hebben gehouden met ouders en ouders thuis hebben ondersteund.

Bijna alle leidinggevendenden (95%) gaven aan dat er via (video)bellen contact werd gezocht met de ouders om te vragen hoe het met de kinderen ging en dat de voorscholen ideeën voor thuis uit te voeren educatieve activiteiten hebben gestuurd (bijvoorbeeld digitale voorleesboeken of knutselactiviteiten). Zo'n tweederde van de groepen (64%) heeft ook materialen (boeken, knutselmateriaal etc.) gegeven of geleend aan de ouders. Er werd minder gebruik gemaakt van het sturen van dagschema's voor ouders (28%) en een minderheid van de groepen vroeg de ouders om fotootjes of filmpjes van de kinderen te sturen (39%). Als open antwoordoptie werd vaak aangegeven dat pedagogisch medewerkers zelf zijn langs geweest bij de gezinnen thuis (op gepaste afstand) en vaak dan een educatief pakketje bij zich hadden.

Zo'n 29% van de leidinggevendenden gaven aan dat ze de gezinnen wier peuter een VVE-indicatie had intensiever ondersteunden met deze activiteiten, de overige 71% gaf aan dat bovenstaande activiteiten voor alle ouders en kinderen op dezelfde manier werden ingezet.

3.4 Werkbeleving pedagogisch medewerkers

De werkbeleving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 3.2 laat zien. Op vragen over de werktevredenheid en het gevoel betrokken te zijn bij de organisatie wordt gemiddeld tussen de 4 ("een beetje mee eens") en 5 ("mee eens") gescoord op een schaal van 1 tot 6. Het ervaren stressniveau is relatief laag (de variabele is positief gehercodeerd: een hoge score betekent lage ervaren stress). Naar aanleiding van stellingen als "Ik voel me meer dan normaal uitgeput na een werkdag", "Ik ervaar regelmatig stress op mijn werk" en "Ik voel me overbelast door alle taken" wordt gemiddeld 'een beetje mee oneens' tot 'mee oneens' geantwoord. Vergelijken met de gegevens over de peuteropvang uit de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (2017-2019) zijn de scores op werkstress nagenoeg gelijk ($m = 4.4$ in EVENING vs. $m = 4.5$ in LKK). Pedagogisch medewerkers laten echter een gemiddeld lagere score zien op werktevredenheid ($m = 4.7$ in EVENING vs. $m = 5.0$ in LKK) en op beleving van inclusie op de werkvloer ($m = 5.1$ in EVENING vs. $m = 5.3$ in LKK). De pedagogisch medewerkers die deel hebben genomen aan LKK zijn niet helemaal vergelijkbaar met de EVENING-groep, maar wellicht heeft ook de coronacrisis en/of de invoer van 16 uur VE invloed gehad op de werkbeleving.

Tabel 3.2 Werkbeleving zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers

Werkbeleving	N	Range	M	SD
Werktevredenheid (1-6)	121	3.00-6.00	4.67	0.57
Werkstress (1-6) (R)	121	2.00-6.00	4.40	0.71
Beleving van inclusie op de werkvloer (1-6)	121	2.00-6.00	5.08	0.75

3.5 Activiteitenaanbod

Met behulp van de vragenlijst met zes soorten activiteiten, en binnen deze soorten met vragen over specifieke leeftijdsrelevante activiteiten, is het activiteitenaanbod in kaart gebracht. Dit instrument is gebaseerd op het instrument dat binnen LKK wordt gebruikt, maar richt zich op activiteiten die relevant zijn voor de specifieke leeftijdsgroep (2 tot 4 jaar). In vergelijking met de LKK-instrumenten gaat EVENING ook uitgebreider in op VVE-activiteiten.

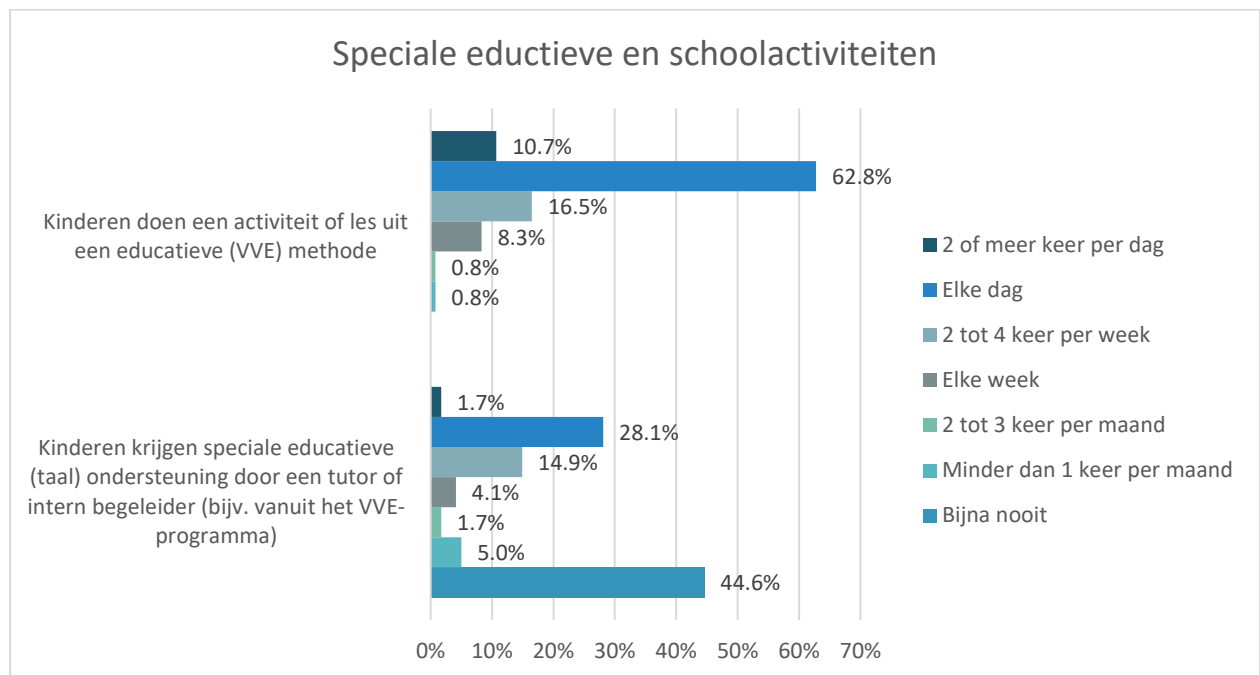
De activiteiten zijn geclusterd in zes categorieën: 1) motorisch-ruimtelijk-fysiek (binnen), spel en samenwerken; 2) creatief-beeldende vorming en muzikale vorming; 3) taal/geletterdheid en rekenen/wiskunde; 4) natuur, wetenschap en technologie; 5) buitenspelen en uitstapjes; 6) speciale educatieve activiteiten (VVE-activiteiten). De categorieën bestaan uit verschillende items, waarbij gemeten wordt hoe vaak een bepaalde activiteit wordt aangeboden, variërend van “bijna nooit” tot “2 of meer keer per dag”. Voor de categorie “speciale educatieve activiteiten” wordt daarnaast ook uitgevraagd hoeveel tijd (uur) per dag de VVE-activiteit wordt uitgevoerd in de groep om zo een beter beeld te krijgen van de intensiteit van het VVE-activiteitenaanbod. Tenslotte wordt gevraagd naar de manier waarop de VVE-activiteit wordt aangeboden (bijvoorbeeld in kleine of juist grote groepen). In deze rapportage lichten we de VVE-activiteiten uit.

VVE-activiteiten

Allereerst is er gekeken naar hoe vaak kinderen een activiteit of les uit een educatieve (VVE) methode doen. Vervolgens is er gekeken naar hoe vaak kinderen speciale educatieve (taal) ondersteuning door een tutor of intern begeleider (bijv. vanuit een VVE-programma) krijgen. Deze gegevens zijn terug te vinden in Figuur 3.3. Van de deelnemende groepen doen ongeveer drie kwart minstens 1 keer per dag een activiteit of les uit een educatieve (VVE) methode. 90% van de groepen doen dit minstens 2 keer per week en 98,3% van de groepen doen dit minstens elke week. Door deze gegevens te combineren met de vraag over hoeveel uur per dag de activiteit wordt uitgevoerd kunnen we een inschatting maken van het aantal uren per week dat een activiteit of les uit een educatieve (VVE) methode wordt aangeboden. Hieruit is af te leiden dat in ruim 60% van de groepen deze activiteit voor 3 of meer uur wordt aangeboden.

Speciale educatieve (taal) ondersteuning door een tutor of intern begeleider zijn gemiddeld genomen minder gebruikelijk. In ongeveer de helft van de groepen is dit aanbod redelijk frequent (minstens één keer per week) en in zo'n 30% van de groepen wordt dit zelfs minstens één keer per dag aangeboden. Echter, in 45% van de groepen krijgen kinderen bijna nooit speciale educatieve (taal) ondersteuning door een tutor of intern begeleider. Dit type activiteit wordt dus of relatief vaak aangeboden, of juist bijna niet. De verwachting is dat gemeentelijk beleid hier een belangrijke rol speelt; in een latere rapportage wordt hier uitgebreider op ingegaan.

Figuur 3.3 Verdeling van het voorkomen van speciale educatieve en schoolactiviteiten (n=122)

Tot slot is gekeken naar de manier waarop de VVE-activiteiten worden aangeboden. Deze vragen zijn gesteld aan de pedagogisch medewerkers van alle 122 deelnemende EVENING-groepen. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen het individueel versus in kleine groepjes aanbieden van de VVE-activiteiten, en het aanbieden van de VVE-activiteiten aan kinderen met en zonder VVE-indicatie. Telkens werd er gevraagd hoe vaak deze activiteiten plaatsvinden. In Figuur 3.4 wordt uiteengezet op welke manieren en samenstellingen de VVE-activiteiten worden aangeboden, en wat de frequentie van deze VVE-activiteiten is. Hierbij valt op dat VVE-activiteiten niet alleen vaak in de hele groep worden aangeboden, maar ook zeer regelmatig in kleinere groepjes of zelfs individueel worden aangeboden. Binnen VE-groepen worden VVE-activiteiten regelmatig op verschillende manieren aangeboden (bijvoorbeeld zowel in de hele groep als in kleinere groepen). Ook lijkt er extra aandacht te zijn voor kinderen met een VVE-indicatie, waarbij de activiteit gericht individueel of in kleine groepjes wordt aangeboden aan alleen kinderen met een VVE-indicatie.

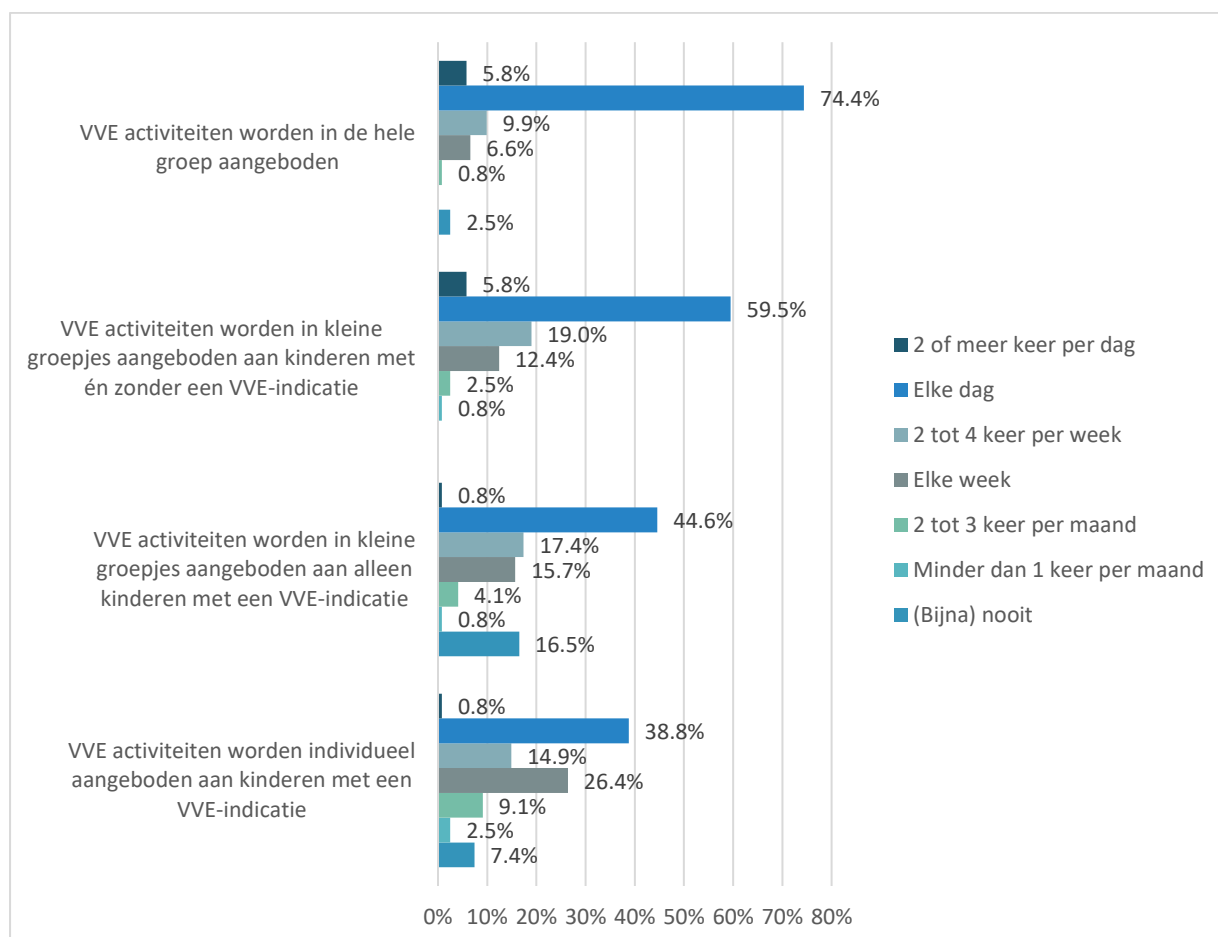
Activiteitenaanbod: verschillen tussen groepen

We hebben het activiteitenaanbod vergeleken tussen groepen die al een aanbod van 16 uur per week (960 uur) VE hadden en groepen die dat nog niet hadden. Groepen met een aanbod van 16 uur per week hebben meer tijd te besteden aan activiteiten, dus het is te verwachten dat – in elk geval een aantal categorieën – activiteiten vaker worden uitgevoerd wanneer kinderen meer uren per week op de voorschoolse groep doorbrengen. Als dat niet het geval is zouden extra uren bijvoorbeeld vooral aan vrij spel en eet- en drinkmomenten worden besteed. De gegevens laten zien dat in groepen die al een aanbod van 16 uur per week hebben, kinderen vaker bezig zijn met muzikale activiteiten (zoals zingen en spelen met muziekinstrumenten), kinderen vaker bezig zijn met rekenactiviteiten (zoals ordenen en het tellen van voorwerpen) en kinderen vaker buiten spelen. Ook is opvallend dat groepen met 16 uur voorschoolse educatie significant vaker een VVE-activiteit uitvoeren, gemeten als het gemiddelde van de twee items die hierboven zijn besproken (activiteit uit een educatieve methode en een speciale educatieve ondersteuning door een tutor of intern begeleider). In sectie 2.2 lieten we zien dat de educatieve kwaliteit relatief hoog is bij gerichte

educatieve activiteiten (zie sectie 2.2). Omdat deze activiteiten vaker worden uitgevoerd in groepen met een aanbod van 16 uur, suggereren de eerste bevindingen daarom dat kinderen in groepen met een aanbod van 16 uur een inhoudelijk-educatief rijker voorschools aanbod hebben dan kinderen in groepen die nog geen 16 uur hebben.

We hebben ook getoetst of groepen waar al voor de leeftijd van 2,5 jaar gestart kan worden met VE een ander activiteitsaanbod hadden dan groepen die starten vanaf leeftijd 2,5. We vonden geen significante verschillen tussen deze typen groepen in het activiteitsaanbod.

Figuur 3.4 Groepssamenstelling en frequentie van VVE-activiteiten

3.6 Inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers

Met de invoering van de Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK) werd per 1 januari 2019 de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers in de kinderopvang verplicht. Daarnaast bestaan in verschillende gemeenten regels omtrent de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers of hbo'ers. Vanaf januari 2022 zal ook landelijk een urennorm gelden voor de inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers (hier: pbm'ers) in de VE (bovenop de IKK-norm). De norm wordt berekend voor een jaar per kindcentrum volgens de formule: het aantal doelgroepkinderen tussen 2,5 en 4 jaar vermenigvuldigd met tien uur. Voor een VE locatie met alleen doelgroepkinderen (en 16 kinderen per groep), een startleeftijd vanaf 2,5 jaar en een aanbod van 40 weken per jaar, komt dat neer op gemiddeld 4 uur per week per groep.

Om de inzet van pbm'ers in de voorschoolse educatie te meten is een nieuw instrument ontwikkeld binnen de vragenlijst voor leidinggevenden. Hieronder beschrijven we een aantal eerste bevindingen

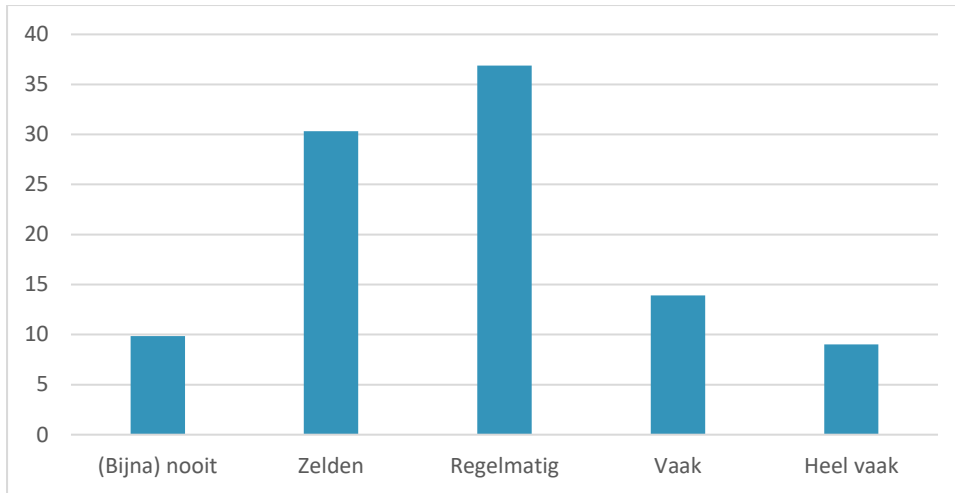
op basis van deze nieuwe items. In de eerste plaats is er – in lijn met de wettelijke eis - op nagenoeg elke locatie een pbm'ers actief (in 2% van de locaties is er een vacature). Op de meeste locaties (ruim 70%) is een enkele pbm'er werkzaam, in ruim een kwart van de gevallen werkt een team pbm'ers (meerdere pbm'ers) op de locatie. Wanneer er één pbm'er wordt ingezet op de locatie, is het opleidingsniveau bijna altijd hbo (of wo), mbo-4 in combinatie met aanvullende scholing komt in zo'n 8% van de locaties voor. Wanneer er meerdere pbm'ers worden ingezet op de locatie zijn er ook vaker pbm'ers met een mbo-4 opleiding werkzaam. Echter, in deze teams is bijna altijd (96%) een pbm'er met een hbo- of wo opleiding-actief.

Er bestaan grote verschillen in de mate waarin de pbm'er wordt ingezet op de voorschoolse groepen: de pbm'er wordt soms wekelijks, soms minstens eens per maand (minder dan eens per week) en soms minder dan eens per maand ingezet. Dit is ongeveer evenredig verdeeld binnen de steekproef van EVENING-locaties. Wanneer de pbm'er wekelijks wordt ingezet op een groep, is de inzet gemiddeld ruim 5 uur per week; de inzet is dan gemiddeld al ruim boven de urennorm die in 2022 wordt ingevoerd. Opvallend is ook dat in bijna alle gevallen (ruim 90%) de inzet van de pbm'er boventallig is; dat wil zeggen, de pbm'er telt niet mee voor de beroepskracht-kind-ratio.

In de EVENING-steekproef wordt de pbm'er in de meeste gevallen op elke groep evenveel ingezet. Echter, de inzet is niet altijd evenredig verdeeld over de groepen. Zo wordt er in ruim een kwart van de locaties waar één pbm'er werkzaam voor gekozen om de pbm'er op specifieke groepen intensiever in te zetten. Ze worden dan vooral meer ingezet op VE-groepen (t.o.v. reguliere peuter- / kinderopvang groepen) en op groepen waar meer kwaliteitsverbetering nodig wordt geacht. Dit laat zien dat relaties tussen aan de ene kant de inzet van pbm'ers (of hbo'ers in het algemeen) en aan de andere kant de geboden kwaliteit van de voorziening of de ontwikkeling van kinderen niet kan worden geïnterpreteerd als een effect van pbm'ers (of hbo'ers). Gegeven de selectieve inzet zou deze relatie zelfs negatief kunnen zijn, ook als het effect in wezen positief is. EVENING maakt gebruik van de variatie in (veranderingen in) gemeentelijk beleid omtrent de inzet van pbm'ers om de effecten te schatten.

Een belangrijk doel van het beleid rondom de inzet van pbm'ers is de professionalisering van pedagogisch medewerkers door begeleiding op de werkvloer. Pedagogisch medewerkers worden ook gevraagd naar hun ervaring met coaching. In drie verschillende items wordt gevraagd hoe regelmatig ze worden begeleid op de werkvloer door 1) een ervaren collega; 2) een pedagogisch coach; 3) de leidinggevende (locatiemanager). Ongeveer drie op de vijf pedagogisch medewerkers geven aan regelmatig tot heel vaak te worden begeleid door een pedagogisch coach. Hoewel begeleiding door een ervaren collega of leidinggevende een substituut zou kunnen zijn voor de begeleiding van een coach, zien we juist dat de verschillende typen begeleiding positief gecorreleerd zijn: pedagogisch medewerkers die vaker door een coach worden begeleid, geven aan ook vaker door een ervaren collega of door de leidinggevende te worden begeleid. Dat betekent ook dat een aanzienlijk deel (bijna 30%) van de pedagogisch medewerkers (bijna) nooit of zelden begeleiding op de werkvloer krijgt. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat een deel van de pedagogisch medewerkers die de vragenlijst hebben ingevuld veel ervaring en/of een hbo-diploma hebben (zie sectie 3.1).

Figuur 3.5 Begeleiding (coaching) op de werkvloer door een pedagogisch coach (%)

De beschrijvende resultaten laten zien dat er veel variatie is in de inzet van de pbm'er. Veel locaties hebben gemengde groepen of groepen met kinderen onder de leeftijd van 2,5 jaar; voor die locaties zal de wettelijke urennorm lager zijn dan 4 uur per week per groep. Bovendien is de inzet van de pbm'er flexibel: de pbm'er hoeft niet (alle uren) op een groep te werken. Desalniettemin is het zeer waarschijnlijk dat er de aankomende jaren grote verschuivingen plaats zullen vinden naar aanleiding van de wettelijke verplichting per januari 2022. Immers, nu wordt de pbm'er nog in een minderheid van de groepen wekelijks ingezet en in een derde van de groepen is de inzet van de pbm'er zelfs minder dan eens per maand. Deze ontwikkeling zal binnen EVENING de aankomende jaren nauwkeurig worden gevolgd.

4. Gezinnen en kinderen

Door corona heeft de werving van gezinnen periodes (deels) stil gelegen en was het moeilijker ouders te bereiken om deel te nemen aan het onderzoek. In dit rapport beschrijven we gegevens over de eerste 89 geworven gezinnen en kinderen. Deze gezinnen zijn uit ongeveer 60 verschillende groepen (ruim 30 verschillende VE-locaties) geworven. Hoewel dit slechts een klein deel van de uiteindelijk beoogde steekproef is, geeft de beschrijving van deze groep deelnemende gezinnen wel een eerste indicatie voor de variatie die we in onze uiteindelijke steekproef kunnen verwachten.

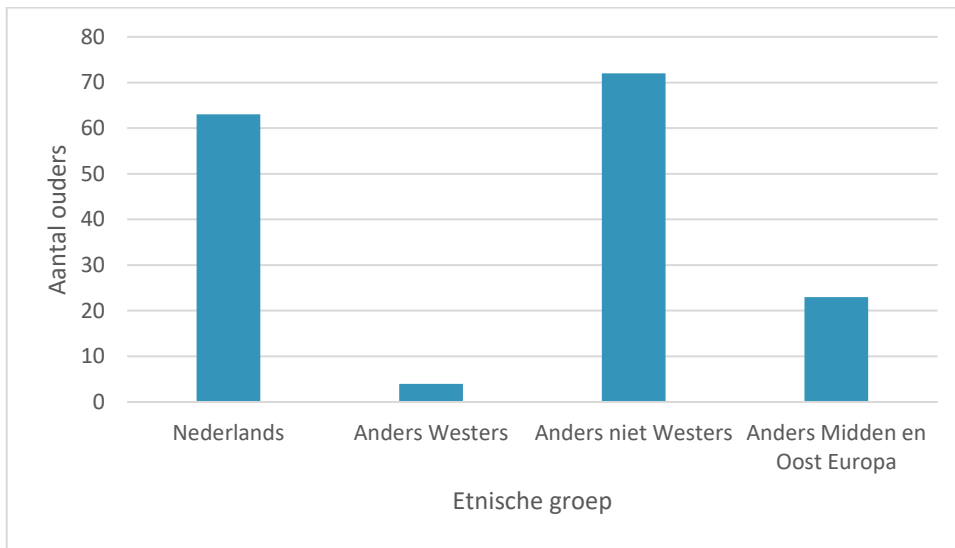
4.1 Kenmerken van ouders en gezinnen

Hieronder beschrijven we kort een aantal van de kenmerken van de gezinnen en kinderen:

- Van de 89 kinderen (46% meisjes) zijn 46 kinderen in de leeftijd van (bijna) 4 jaar ($M = 46.4$ maanden $SD = 1.9$) en 43 rond de leeftijd van 2,5 jaar ($M = 32.0$ maanden, $SD = 2.4$).
- De grote meerderheid van deze gezinnen zijn geworven in één van de G37.³ Wanneer de dataverzameling hervat wordt, verwachten we meer kinderen buiten de G37 te kunnen werven.
- Zoals verwacht hebben veel ouders in de steekproef een migratieachtergrond. We hebben ouders gevraagd met welke groep zij zich identificeren. Deze antwoorden hebben we gegroepeerd in Nederlands, “niet Westers”, “Midden- en Oost-Europa” en “anders Westers”. Hierbij zijn de twee grote groepen ouders “niet Westers” en “Midden- en Oost-Europa”. Dit zijn ook twee grote groepen binnen de doelgroep in de populatie. Deze groepen worden dus ook bereikt in het onderzoek.
- Ongeveer 65% van de kinderen is meertalig; dat wil zeggen dat er thuis een andere taal dan het Nederlands of meerdere talen worden gesproken. Dit is ook in lijn met de doelgroepdefinitie die de veel gemeenten hanteren, waarbij meertaligheid vaak één van de criteria is.
- Binnen de groep ouders zonder migratieachtergrond zien we dat de meeste ouders een opleidingsniveau hebben van MBO of lager. Ook dit is te verwachten omdat de meeste gemeenten het opleidingsniveau van ouders meenemen in de doelgroepdefinitie.
- Binnen de groep ouders met migratieachtergrond lijkt het opleidingsniveau iets hoger te liggen. Het niveau van diploma's behaald in het buitenland is minder nauwkeurig vast te stellen en zijn zo goed mogelijk gematcht met een geschat niveau in Nederland. Het blijkt dat vooral bij de groep ouders uit Midden- en Oost-Europa het opleidingsniveau wat hoger ligt.

³ Volgens de schattingen van het CBS woont ongeveer twee derde van de doelgroepkinderen in een G37 gemeente.

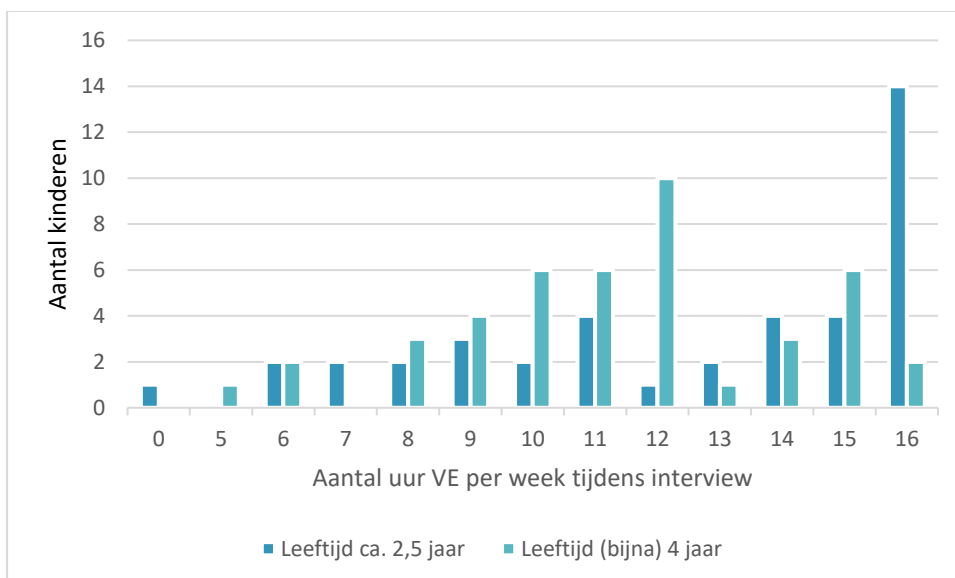
Figuur 4.1 Verdeling naar etnische groep ouders

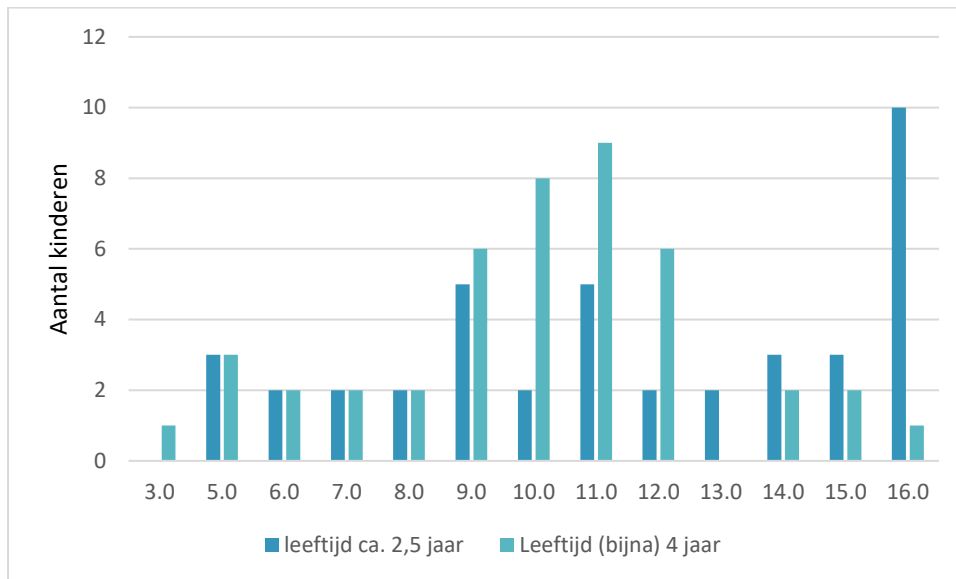
4.2 Urengebruik voorschoolse educatie

Er is veel variatie in het aantal gebruikte uren VE in de periode van het huisbezoek en op het moment van starten met VE (Figuur 4.2 en Figuur 4.3). De huisbezoeken vonden voor een groot deel plaats vóór de landelijke invoering van 16 uur VE; in een aantal gemeenten was er al wel een aanbod van 16 uur per week. Ook zien we dat een deel van de kinderen minder dan 10 uur per week deelnemen. Verder ging ruim de helft (ca. 57%) van de kinderen in de gemeenten waar wel 16 uur wordt aangeboden toch minder dan 16 uur per week naar de voorschool. Kanttekening hierbij is dat in sommige gemeenten een aanbod van 16 uur wel mogelijk was en gesubsidieerd werd maar nog niet verplicht was. Ook konden oudere kinderen nog gebruik maken van minder uren (het verplichte aanbod van 960 uur VE geldt voor kinderen die instromen na de invoering van de maatregel). Het is ook te verwachten dat corona invloed heeft gehad op deelname aan VE.

Figuur 4.2 Verdeling naar aantal gebruikte uren VE – in de week van het huisbezoek

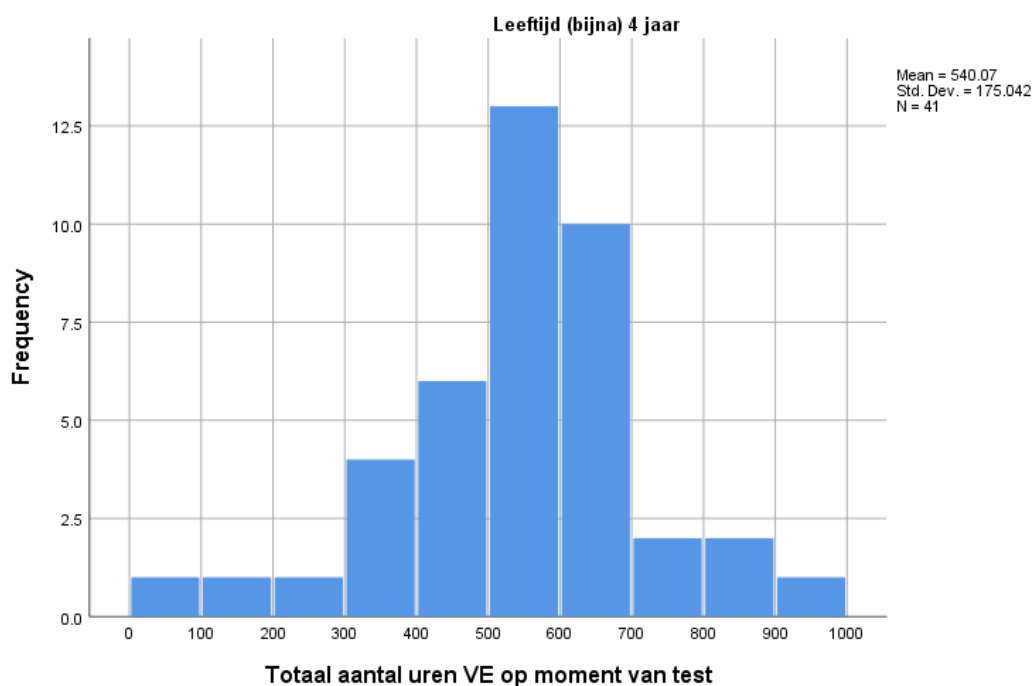

Figuur 4.3 Verdeling naar aantal gebruikte uren VE – bij start VE

Tenslotte hebben we een schatting gemaakt van het cumulatieve aantal VE-uren waarvan kinderen op moment van het huisbezoek gebruik hebben gemaakt (zie Figuur 4.4). Deze schatting is gedaan door het aantal weken tussen leeftijd 2,5 jaar en het testmoment te berekenen en maakt gebruik van het aantal uren VE per week op verschillende momenten in de tijd. Hierbij is rekening gehouden met mogelijke veranderingen in het gebruik vanaf leeftijd 2,5 jaar. Er is uitgegaan van een aanbod van 42 weken per jaar. Dit betreft een eerste schatting; in vervolganalyses wordt deze berekening verfijnd, waarbij we onder andere rekening houden met het precieze aantal weken VE-aanbod per jaar (gemeenten/aanbieders verschillen hierin), schoolvakanties, openingstijden en ouderrapportage over verzuim (bijvoorbeeld door ziekte).

Figuur 4.4 Schatting totaal aantal uren VE rondom moment van uitstroom naar basisschool

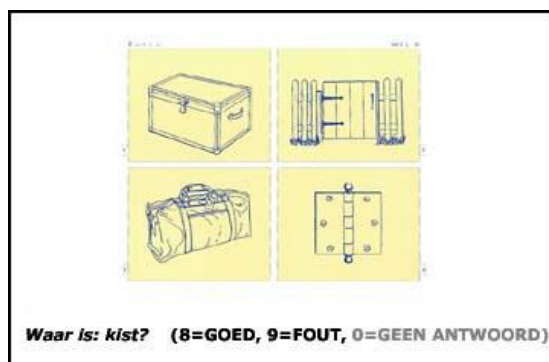
Het cumulatieve gebruik is vooral interessant voor de groep die bijna 4 jaar is en dus op het punt staat om uit te stromen. Hier zien we dat veel kinderen in totaal naar schatting zo'n 600 uur VE hebben gebruikt rond het moment van uitstromen. In de analyses die gepland zijn voor de EVENING eindrapportage maken we gebruik van deze variabele, in combinatie met aantal uren waar de kinderen recht op hebben gehad, om effecten te schatten van extra uren VE.

4.3 Metingen van de ontwikkeling van kinderen

In deze fase van het onderzoek is het nog voorbarig om te kijken naar ontwikkelingsuitkomsten van de kinderen. Echter, we hebben de patronen binnen onze data onderzocht om na te gaan of de testen en de vragenlijsten die we gebruiken de verwachte samenhangen laten zien. Dit is van belang om te controleren of de testbatterij naar behoren werkt en of we de juiste constructen meten.

De testen waarmee de ontwikkeling van de kinderen wordt gemeten is nagenoeg identiek aan de set zoals die ook in pre-COOL gebruikt is. In de Appendix staat een overzicht met alle onderdelen van deze testbatterij en de herkomst van de testjes. We gebruiken drie verschillende testjes voor verschillende aspecten van taal: een test voor receptieve woordenschat, een test voor productieve woordenschat (alleen afgenomen bij de kinderen die bijna 4 jaar zijn) en een test voor de herkenning van klanken. Daarnaast maken we ook gebruik van een test voor verbaal kortetermijngeheugen (herhalen van niet bestaande woorden).

Figuur 4.5 Voorbeelden uit testbatterij

In Figuur 4.5 zijn enkele voorbeelden uit de testbatterij te zien. Voor iedere test noteren we hieronder de vraag die kinderen krijgen bij deze plaatjes: Links boven – receptieve woordenschat: ‘waar zie je een kist?’, rechts boven – productieve woordenschat: ‘wat *doet* het meisje?’, links

onder: klankenherkenning: 'waar zie je een peer?', rechts onder – verbaal geheugen: 'kijk een loen. Zeg eens loen'.

In de data tot nu toe verzameld (ca. 82 kinderen) zijn de correlaties tussen deze taalscores wisselend tussen $r = .45$ tot $r = .82$ (alle p 's $< .01$). De sterkste correlatie is tussen de scores van de twee woordenschattesten. De andere maten laten een maximale correlatie van $r = .68$ zien. Deze correlaties zijn te verwachten en geven aan dat er verschillende aspecten van taal worden gemeten: ze zijn sterk gerelateerd maar overlappen niet te veel. Verder is over alle maten te zien dat eentalige kinderen beter presteren dan meertalige kinderen (Cohen's d varieert van .28 tot .58). Zoals verwacht laten de woordenschattaken het grootste verschil zien. Het verbaal geheugen en de klanktaak laten kleinere verschillen zien. In al deze taken zijn scores ook gecorreleerd met leeftijd (correlaties tussen de $r = .50$ en $r = .60$; alle p 's $< .01$). Dit is ook in lijn met de verwachting. Verder laten de testcores een redelijke normaalverdeling zien binnen leeftijdsgroepen.

De metingen van selectieve aandacht en visueel ruimtelijk werkgeheugen laten een onderlinge samenhang zien ($r = .35$; $p < .01$) zoals verwacht kan worden. Ook laten de metingen van selectieve aandacht en zelfcontrole een matige samenhang zien met de rapportage van de pedagogische medewerkers over gedragsproblemen, hyperactiviteit en aandacht van het kind (correlaties tussen de $r = .24$ en $r = .30$; p 's $< .05$). Ook deze maten laten een redelijke normaalverdeling zien.

Als laatste hebben we de uitkomsten van vragenlijsten over (probleem)gedrag en aandacht tussen ouders en pedagogisch medewerkers vergeleken. Daaruit komt dat dat deze rapportages matige correlaties laten zien (r -waarden zijn tussen .20 en .39; niet significant, respectievelijk $p < .01$). Dit is in lijn met de literatuur over deze maten. Er is wat samenhang te zien, maar het gedrag van het kind kan sterk wisselen tussen de twee contexten (thuis versus de voorschoolse groep). Bovendien zijn verwachtingen in de contexten anders waardoor het oordeel van ouders en pedagogisch medewerkers anders kan zijn. Pedagogisch medewerkers hebben ook een breder vergelijkingskader dan ouders. De sterkste samenhang is te zien bij schaal hyperactiviteit. Dit is in lijn met de literatuur (zie bijvoorbeeld Goodman et al., 2010; Von Widenfelt et al., 2003). Gebaseerd op deze resultaten lijkt de betrouwbaarheid van deze maten dus in orde.

Ook al is het voorbarig om uitkomsten van de kinderen te analyseren, laten deze uitkomsten wel zien dat de testbatterij en vragenlijsten een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de kinderen geven.

5. Conclusie

Het afgelopen jaar is EVENING in bijna 30 gemeenten door heel Nederland gestart. In totaal namen 258 VE-groepen van 53 verschillende aanbieders deel aan het onderzoek. Corona heeft een grote impact gehad op het veldwerk. Zo was het niet mogelijk of wenselijk om alle geplande kwaliteitsobservaties van de groepen in het voorjaar van 2020 uit te voeren. In overleg met aanbieders vond een deel van de observaties voor en andere deel na de zomervakantie plaats. Vooral het bereiken van gezinnen voor deelname aan het EVENING-onderzoek bleek een uitdaging. Wanneer de maatregelen het toelaten en de situatie verantwoord is om het veldwerk te herstarten zal het werven van ouders geïntensifieerd worden. We hopen het veldwerk in het voorjaar van 2021 te kunnen hervatten.

De verzamelde data laten een interessant beeld zien van VE in tijden van corona. Kindcentra zijn zwaar getroffen door corona; de coronacrisis zorgde dan ook bij het overgrote deel van de aanbieders die nog geen VE-aanbod van 960 uur hadden voor extra knelpunten bij de invoering van de maatregel. Hier vatten we kort een paar van de belangrijkste bevindingen samen. In de eerste plaats laten de kwaliteitsmetingen zien dat de kwaliteit van de VE groepen in lijn is met de verwachting (op basis van de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang). Op basis van de CLASS data verzameld in 2020 zien we geen significante verschillen in educatieve en emotionele kwaliteit tussen groepen met en zonder 16 uur (binnen de gemeten activiteiten). Analyses van het activiteiten aanbod laten zien dat er frequenter specifieke VVE activiteiten worden uitgevoerd in groepen met een aanbod van 16 uur. Omdat de (educatieve) kwaliteit juist in dit type activiteiten relatief hoog is, suggereren deze gegevens dat voorzieningen met een aanbod van 960 uur een kwalitatief rijker aanbod hebben. Data over de inzet van pedagogisch beleidsmedewerker laat zien dat er zeer grote verschillen bestaan tussen VE-locaties in de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker op de VE groepen: in ongeveer een derde van de groepen werkt de pedagogisch beleidsmedewerker wekelijks op de groep (en dan gemiddeld ruim 5 uur per week), terwijl ook in ongeveer een derde van de groepen de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker op de groep heel beperkt is (minder dan eens per maand). De verwachting is dat hier de aankomende jaren grote veranderingen zullen plaatsvinden omdat in 2022 een norm voor de inzet van de pedagogisch beleidsmedewerker in de VE wordt ingevoerd. EVENING zal deze ontwikkeling volgen en de effecten van de maatregel evalueren.

Literatuur

- Akgündüz, Y. E., & Heijnen, S. (2018). Impact of funding targeted pre-school interventions on school readiness: Evidence from the Netherlands. *De Economist*, 166(2), 155-178.
- Bailey, M. J., Timpe, B. D., & Sun, S. (2020). Prep School for poor kids: The long-run impacts of Head Start on Human capital and economic self-sufficiency. National Bureau of Economic Research WP 28268.
- Bandel, E. Aikens, N., Vogel, C. A., Boller, K., & Murphy, L. (2014). *Observed quality and psychometric properties of the CLASS-T in the Early Head Start Family and Child Experiences Survey (OPRE Technical Brief No. 2014–23)*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Office of Planning, Research and Evaluation.
- Bleses, D., Jensen, P., Slot, P., & Justice, L. (2020). Low-cost teacher-implemented intervention improves toddlers' language and math skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 53, 64-76.
- CPB (2020). Ongelijkheid van het jonge kind. Notitie Central Planbureau.
- De Haan, M., & Leuven, E. (2020). Head start and the distribution of long-term education and labor market outcomes. *Journal of Labor Economics*, 38(3), 727-765.
- García, J. L., Heckman, J. J., Leaf, D. E., & Prados, M. J. (2017). Quantifying the life-cycle benefits of a prototypical early childhood program. National Bureau of Economic Research WP 23479.
- Goodman, A., Lamping, D. L., & Ploubidis, G. B. (2010). When to use broader internalising and externalising subscales instead of the hypothesised five subscales on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Data from British parents, teachers and children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(8), 1179-1191.
- Hamre, B. K., Pianta, R. C., Mashburn, A. J., & Downer, J. T. (2007). Building a science of classrooms: Application of the CLASS framework in over 4,000 US early childhood and elementary classrooms. *Foundation for Childhood Development*.
- Hulpia, H., Vandenbroeck, M., Daems, M., Declercq, B., Janssen, J., Cleynenbreugel, C. van, & Laevers, F. (2016). *MeMoQ Deelrapport 10: Emotionele en educatieve ondersteuning in de nulmeting*. Kind en Gezin, Ugent, KU Leuven.
- Leseman, P. & Slot, P. (2013). Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland. Relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik van educatieve programma's. Utrecht: Afdeling Orthopedagogiek Cognitieve en Motorische Ontwikkelingsproblemen, Universiteit Utrecht.
- Leseman, P., Mulder, H., Verhagen, J., Broekhuizen, M., van Schaik, S., & Slot, P. (2017). Effectiveness of Dutch targeted preschool education policy for disadvantaged children: Evidence from the pre-COOL study. In H. P. Blossfeld, N. Kulic, J. Skopek & M. Triventi (Eds.), *Childcare, early education, and social inequality – An international perspective* (pp. 173-193). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Mashburn, A. J., Pianta, R. C., Hamre, B. K., Downer, J. T., Barbarin, O. A., Bryant, D., ... & Howes, C. (2008). Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language, and social skills. *Child development*, 79(3), 732-749.
- Slot, P. L., Jepma, IJ., Muller, P., Romijn, B., Bekkering, C., & Leseman, P. (2019). *Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Gecombineerde metingen 2017-2019. Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang*. Utrecht: Universiteit Utrecht / Sardes.
- van Huizen, T. (2018). The Evolution of Achievement Gaps from Early Childhood to Adolescence in the Netherlands. In: G. Passaretta and J. Skopek (eds.), *Roots and Development of Achievement*

Gaps. A Longitudinal Assessment in Selected European Countries, pp. 50-87, ISOTIS Report (D 1.3).

van Huizen, T., & Plantenga, J. (2018). Do children benefit from universal early childhood education and care? A meta-analysis of evidence from natural experiments. *Economics of Education Review, 66*, 206-222.

Van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry, 12*(6), 281-289.

Appendix

Overzicht van kernconcepten en kern-domeinen in de dataverzameling bij gezinnen en instellingen

A. Kind kenmerken

Ontwikkeling kind via kindtestjes		Instrumenten/bron
Ontwikkelingsdomein	Construct	
<i>Motorisch-ruimtelijke cognitie</i>	Grove en fijne motoriek	Items uit Ages & Stages Questionnaire
	Visueel-ruimtelijk geheugen	Zes doosjestaak (pre-COOL) – aangepaste versie geschikt voor 2,5 en 4 jaar.
<i>Nederlandse taal</i>	Foneemwaarneming en categorisatie	Klankentaak (pre-COOL)
	Receptieve woordenschat	pre-COOL (PPVT verkorte versie)
	Actieve woordenschat	actieve woordenschat schaal uit CELFPre-School– afname alleen bij 4-jarigen
<i>Executieve functies</i>	Selectieve volgehouden aandacht	Olifantjestaak (pre-COOL) – 5 jarige versie
	Verbaal korte termijn geheugen	Nonwoord repetitietaak – aangepaste versie met items van pre-COOL en Crosslinguistic NWR
<i>Zelfregulatie en gedrag</i>	Uitstel van beloning	Wachttaken rozijn en cadeau (pre-COOL)
	Werkhouding	Pre-COOL taak betrokkenheid schaal
Kindkenmerken in oudervragenlijst		Instrumenten/bron
Domein	Construct	
<i>Zelfregulatie en gedrag</i>	Prosociaal gedrag, externaliserend gedrag	Strengths and Difficulties Questionnaire / items uit de (E)CBQ
<i>Motoriek-cognitie-geheugen</i>	Motorische mijlpalen 0-2 jaar	Retrospectieve Vragenlijst Ouders / items uit de Parental Checklist of Motor Milestones
Kindkenmerken uit vragenlijst Pedagogisch medewerkers over deelnemende kinderen		Instrumenten/bron
Ontwikkelingsdomein	Construct	
<i>Zelfregulatie en gedrag</i>	Prosociaal gedrag, externaliserend gedrag	Strengths and Difficulties Questionnaire / items uit de (E)CBQ

B. Gezinskenmerken

Oudervragenlijst	Instrumenten/bron	
Domein	Construct	
<i>Sociaaleconomische gezinskenmerken</i>	Achtergrond gezin	pre-COOL/ISOTIS
	Opleidingsniveau	pre-COOL/ISOTIS
	Werksituatie en huishouden	pre-COOL/ISOTIS
<i>Gezinsconstellatiekenmerken</i>	Aantal kinderen/gezinstype	pre-COOL
	Gebruik van voorschoolse voorzieningen	Ontwikkeld binnen EVENING
<i>Taalachtergrond gezin</i>	Taalgebruik thuis	VLOT/ DASH/ISOTIS
	Ervaren taalvaardigheid in het Nederlands	ISOTIS
	Ervaren taalvaardigheid in een andere taal	ISOTIS
<i>Cultuurpedagogische gezinskenmerken</i>	Taal- en rekenactiviteiten met kind, thuistaal, meertaligheid	pre-COOL/DASH/ ISOTIS/ VLOT
	Educatieve activiteiten buitenshuis	ISOTIS / DASH
	Betrokkenheid en relatie ouders bij peutergroep	ISOTIS
<i>Tevredenheid over het leven</i>		European Social Survey (ESS)/LISS panel study

C. Kenmerken instellingen

Observaties	Instrumenten/bron
Groepsinteracties	
<i>Emotionele ondersteuning</i>	CLASS-toddler
<i>Educatieve ondersteuning</i>	CLASS-toddler
Vragenlijst leidinggevenden	
Domein	
<i>Werk en opleiding</i>	pre-COOL en LKK
<i>Kenmerken kinderopvangorganisatie</i>	pre-COOL en LKK
<i>Rol en bevoegdheid locatiemanager</i>	pre-COOL en LKK
<i>Achtergrond pedagogisch medewerker</i>	pre-COOL en LKK
<i>Samenstelling kindergroep(en)</i>	pre-COOL en LKK
<i>Beleid groepen</i>	pre-COOL en LKK
<i>Inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers</i>	Ontwikkeld binnen EVENING
<i>Pedagogisch concept</i>	pre-COOL en LKK
<i>Diversiteitsbeleid</i>	pre-COOL en LKK
<i>Kwaliteitszorg en professionalisering</i>	pre-COOL en LKK
<i>Relatie met ouders</i>	pre-COOL en LKK
<i>Externe samenwerking</i>	pre-COOL en LKK
<i>Beleidsmaatregel: 16 uur voorschoolse educatie</i>	Ontwikkeld binnen EVENING
<i>Corona</i>	Ontwikkeld binnen EVENING
Vragenlijst pedagogisch medewerkers	
Domein	
<i>Persoonsgegevens</i>	pre-COOL en LKK

<i>De groep</i>	pre-COOL en LKK
<i>Opleiding</i>	pre-COOL en LKK
<i>Geboorteland</i>	pre-COOL en LKK
<i>Samenstelling van de kindergroep</i>	pre-COOL en LKK
<i>Maatregel urenuitbreiding</i>	Ontwikkeld binnen EVENING
<i>Activiteitschema's</i>	pre-COOL en LKK
<i>Diversiteitspraktijken</i>	pre-COOL en LKK
<i>Gedrag en spel</i>	pre-COOL en LKK
<i>Werkbeleving</i>	pre-COOL en LKK
<i>Kwaliteitszorg en professionalisering</i>	pre-COOL en LKK
<i>Relatie met de ouders</i>	pre-COOL en LKK